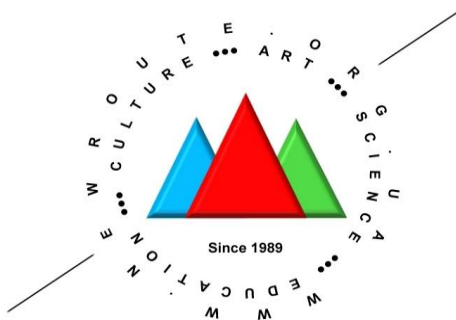

КРЕАТИВНИЙ ПРОСТІР

Журнал засновано 2020 року.

Журнал є електронним науковим виданням.

Міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN 2710-1177 (online)

Журнал індексується за показниками h-індекс (Google Scholar), i10-індекс (Google Scholar).

Наукові статті розміщуються в базі даних інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», в пошуковій системі наукових публікацій «Google Scholar», на сайті засновника www.newroute.org.ua.

Засновник та видавець журналу: «Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс» (рік заснування – 1989).

Свідчення про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК№6392 від 07.09.2018.

Видавець зареєстрований у глобальному реєстрі видавців Global Register of Publishers.

Контакти: +380970440309, creatspace2020@gmail.com, info@newroute.org.ua

Вул. Манізера, 3, м. Харків, 61002, Україна.

Публікація у журналі вважається науковою працею, яка опублікована у вітчизняному електронному науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора. Журнал не входить до переліку фахових видань України.

Журнал є мультидисциплінарним науковим виданням.

Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу.

Редакція може не поділяти точку зору авторів.

Статті публікуються в рамках проведення міжнародної науково-практичної конференції

«Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства», 29 вересня 2021 р., м. Харків, Україна.

Розміщення статті автора у журналі є підтвердженням участі автора у конференції.

Редакційна колегія:

Кучин Павло Захарович, заслужений артист України, СГ НТМ «Новий курс» (головний редактор)

Акіншина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

Гончаренко Тетяна Ігорівна, СГ НТМ «Новий курс» (відповідальний секретар)

Дубовик Наталія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, Державний університет телекомунікацій

Єрошенко Олена Віталіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківська державна академія культури

Калініна Ольга Сергіївна, кандидат культурології, Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Карпинський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка

Кислюк Любов Вікторівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, Луганський національний аграрний університет

Косуля Ірина Юріївна, кандидат соціологічних наук, доцент

Кучин Сергій Павлович, доктор економічних наук, професор, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського

Сафонова Наталія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Столярчук Ольга Святославівна, кандидат філософських наук, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет

Рассомахіна Ольга Андріївна, кандидат юридичних наук, доцент, Європейський університет

Тополевський Віктор Юрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, Харківська державна академія культури

Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Шевчук Інна Володимирівна, кандидат наук з державного управління, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

УДК 009:3(082)

К79

Креативний простір: електрон. наук. журн. – № 5. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. – 39 с.

© СГ НТМ «Новий курс», 2021

© Автори, 2021

ЗМІСТ

Стор.

Розділ перший**Педагогіка, соціологія, філософія, психологія, соціальні комунікації, фізична культура***Гоцко Алла Николаевна*РАЗВИТИЕ МЫСЛИТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ПРЕПОДАВАНИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН ... 4*Матвеева Наталья Алексеевна, Соловй Тетяна Володимирівна*ОРГАНИЗАЦИЯ ТОЛЕРАНТНОГО СРЕДОВИЩА В ИНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ЯК
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА ... 6*Решетник Катерина Миколаївна*

ВПЛИВУ КАЗКИ НА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ ... 8

Шелест Юрій Сергійович

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ДЕФОРМАЦІЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ... 10

Матвеева Наталья Алексеевна, Хомин Діана Василівна

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ, УМОВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ... 12

Воробйова Олена Миколаївна

МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ ... 13

Розділ другий**Мистецтвознавство, культурологія, філологія, історія***Фастовець Оксана Олексіївна*

ТРАДИЦІЇ ПИВОВАРІННЯ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПИВНИХ ЕКСКУРСІЙ В КИЄВІ ... 15

*Бабунич Юлія Ігорівна*ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОДЕРНІЗМУ-АВАНГАРДУ В УКРАЇНСЬКОМУ
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ ... 17*Полякова Юліана Юріївна*ПРОБЛЕМА СЦЕНІЧНОСТІ ДРАМАТУРГІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА МАРИНИ ЦВЕТАЄВОЇ:
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ АСПЕКТ ... 19*Підлісна Ольга Вікторівна, Симонова Альона Вікторівна*МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА ТА ДИЗАЙНУ ... 21*Кирпича Тамара Володимирівна*

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ Р. Л. СТВЕНСОНА ... 23

Варнахович Дар'я Сергеевна

ВЛИЯНИЕ ТРАНЗИТНЫХ ПРОСТРАНСТВ НА ОЗЕЛЕНЕНИЕ ГОРОДОВ БЕЛАРУСИ ... 25

Розділ третій**Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування***Олехнович Лариса Владимировна, Азарова Валерия Александровна*РИСКИ РАСЧЕТНЫХ ОПЕРАЦИЙ, ПРОВОДИМЫХ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И СПОСОБЫ УПРАВЛЕНИЯ ИМИ ... 27*Каленчук Юлія Валентинівна*

АУТСОРСИНГ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ ... 28

*Волкова Ольга Викторовна, Фаталиева Елизавета Васильевна*СТРАТЕГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ ... 30*Азарова Валерия Александровна, Олехнович Лариса Владимировна*УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В СОВРЕМЕННЫХ
УСЛОВИЯХ ... 32

Шарко Євген Ігорович

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ
ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ ... 33

Волкова Ольга Вікторівна, Фаталієва Єлизавета Васильєвна

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО МЕХАНИЗМА
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ ... 35

Гончаренко Тетяна Ігорівна

ВИДИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У ВИРОБНИЧІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ... 36

Розділ перший*Педагогіка, соціологія, філософія, психологія, соціальні комунікації, фізична культура***Гоцко Алла Николаевна***Барановичский государственный университет***РАЗВИТИЕ МЫСЛИТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ
ПРЕПОДАВАНИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ДИСЦИПЛИН**

Статья описывает различные пути развития мыслительных навыков у студентов при обучении филологическим дисциплинам. Ключевые слова: приемы умственной деятельности, анализ, синтез, сравнение, абстрагирование, конкретизация, классификация.

Дать студентам наиболее полный объем правовых, экономических, философских, культурологических и других знаний невозможно из-за ограниченности учебного времени. Способ разрешения данного противоречия состоит в том, чтобы формировать у студентов ценность саморазвития, научить их учиться и предоставить для этого возможности. Построение системы филологического образования на деятельностных основаниях потенциально позволяет решить главную проблему всякого образования – формирования личности как активного и творческого субъекта собственного развития и развития окружающей его действительности [1].

Чтобы студент был познавательным активным, необходимо сделать его субъектом своего образования, способным ставить цели и планировать пути их достижения. Если уже в начале обучения студент не получил представления о том, что значит быть профессиональным филологом, не будет знать, какие способности у него будут развиваться в процессе образования, какие возможности для этого получит, он так и останется пассивным обучаемым.

В процессе развития мышления необходимо учитывать три его компонента: содержательный, операционный и мотивационный.

Содержательная сторона обучения, заключающаяся в формировании у студентов системы научных понятий, основательно раскрыта в многочисленных методических пособиях. Она отражена в программах и учебниках. Знания – это фундамент образования. Но фундамент нельзя построить без соответствующих орудий труда. Следовательно, вряд ли возможно дать человеку стройное образование и обеспечить соответствующее развитие ума без вооружения его основными приемами умственной деятельности, которые и составляют операционный компонент мышления. Только низким уровнем развития мышления можно объяснить те случаи, когда студенты знают материал, но не умеют выделить в нем главное, сопоставить факты, явления, обобщить, доказать свою мысль, т.е. не владеют операционным компонентом мышления.

Однако умственная деятельность не ограничивается содержанием знаний и овладением методами и приемами их усвоения. С какой целью, для чего надо учиться? Для чего нужны те или иные умения, навыки? Какое значение им придает студент? Эти вопросы составляют мотивационный аспект учения.

Содержательный, операционный и мотивационный компоненты тесно связаны между собой: знания закладывают основу образования. Чем целесообразнее способы их приобретения, тем надежнее эта основа. При глубоком осознании студентами значимости, нужности знаний и способов их приобретения процесс учения максимально способствует развитию мышления, формированию мировоззрения.

Филологической наукой и практикой доказано, что для успешного решения учебных задач, активно развивающих мышление, студентам необходимо овладеть как минимум следующей системой общих приемов умственной деятельности – способностью: анализировать и синтезировать; сравнивать; абстрагированию; конкретизировать; классифицировать.

Применение этой логико-дидактической классификации основных приемов умственной деятельности, которые должны формироваться в процессе обучения как цель и прямой продукт обучения, возможно при решении многих учебных задач. Рассмотрим структуру и суть формирования различных мыслительных способностей.

Способность анализировать и синтезировать. Мыслительной функцией анализа является разделение целого на части, выделение признаков, сторон и свойств целого. Синтез служит средством объединения элементов, найденных в результате анализа. Условно можно выделить следующие этапы реализации метода, позволяющего формировать соответствующие познавательные способности:

- 1) активизация восприятия, памяти и воображения;
- 2) воссоздание целостной картины объекта или явления;
- 3) выделение критериев анализа;

- 4) воображаемое выделение частей объекта или явления, соответствующих критериям анализа;
- 5) описание свойств частей объекта анализа;
- 6) повторное синтезирование целостной картины объекта и проверка его целостности.

Способность сравнивать. Сравнение представляет собой мысленное установление сходства или различия предметов по существенным или несущественным признакам.

Этапы процесса сравнения:

- 1) актуализация целостных свойств и качеств, сравниваемых объектов посредством ощущения, памяти, представлений;
- 2) выделение главных признаков сравнения;
- 3) выделение элементов сравнения и их сопоставление;
- 4) выводы о сравниваемых объектах.

Способность к абстрагированию. Абстрагирование представляет собой мысленное выделение одних признаков предмета или явления и отличия от других.

Обобщенно этапы данного процесса можно представить следующим образом:

- 1) активизация восприятия, памяти и представления;
- 2) описание целостной картины объекта или явления;
- 3) анализ объекта абстрагирования для выделения его существенных сторон и качеств;
- 4) воображаемый синтез абстрактной модели объекта;
- 5) обобщение главных существенных свойств модели.

Способность конкретизировать. Под конкретизацией понимается операция, направленная на установление всех возможных связей и отношений изучаемого объекта. Она противоположна абстрагированию.

Можно выделить ряд условных этапов данного процесса:

- 1) актуализация представлений об абстрактном объекте;
- 2) выделение основных отличительных свойств и зависимостей конкретизируемого объекта;
- 3) воспроизведение в памяти реальных объектов, отвечающих выделенным свойствам;
- 4) описание реальных объектов и изменений, происходящих с ними в соответствии с выделенными свойствами и зависимостями.

Способность классифицировать. Процесс классификации начинается с активизации восприятия, представления и памяти, что позволяет выделить различные признаки объектов или явлений, подлежащих классификации. Затем мышление (а именно сравнение) сопоставляет между собой объекты по общим и особенным признакам и выделяет линии или основания для классификации.

Условно можно представить следующие этапы процесса классификации:

- 1) актуализация различных признаков объектов, подлежащих классификации;
- 2) выделение основания для классификации;
- 3) проверка проявления основания классификации у предложенных объектов;
- 4) деление множества объектов на группы (классы).

В связи с тем, что главным показателем усвоения того или иного приема является умение пользоваться им в новой ситуации (перенос), важно в процессе выработки этих приемов учитывать этапы их формирования: констатация, мотивация, осмысление, применение, перенос, которые определяются основными закономерностями процесса обучения и структурой познавательной деятельности: цель – мотив – объект – образец – операция – результат – коррекция [2].

На этапе констатации выясняется наличный уровень сформированности того или иного приема у студентов (путем письменных работ, наблюдений, бесед и т.п.).

На этапе мотивации должна создаваться атмосфера заинтересованности студентов в овладении приемами умственного труда.

Работа по осмыслению приема и правил его реализации предполагает выяснение сути приема и рассмотрения правила пользования им.

Применение приема практикуется в аудиторной и внеаудиторной работе, при решении задач стандартных и творческих, коллективно и индивидуально.

При изучении педагогических дисциплин для овладения вышеизложенной системой приемов мышления следует использовать материал в большей степени из реальной педагогической действительности. Это значимо для понимания студентами необходимости и полезности владения такими умениями. Предлагая для анализа (синтеза, сравнения и т.д.) тот или иной педагогический объект или педагогическое явление (система образования Республики Беларусь, педагогический процесс, методы обучения, гуманитаризация, дифференциация и др.), следует, прежде всего, знакомить с этапами реализации умственных действий. Так как важным аспектом является работа по развитию схематических способностей, то целесообразно

схематизувати произведені дії. Після усвоєння логіки роботи на практичних заняттях систематично її використовувати згідно встановленому алгоритму.

Умствена діяльність розвивається в тому випадку, коли людина оволодає загальними науковими принципами і закономірностями на основі не надмірно обширного і не надто громоздкого пізнавального матеріалу (теоретичного, експериментального, прикладного). В цих умовах студенти, керівимі досвідченим педагогом, приходять до важливих і глибоких узагальнень в ході вивчення спеціально підібраних або тільки трохи намечених викладачем найбільш яскравих і значимих проявів цих або інших закономірностей. Подібні узагальнення – кращий засіб формування мислення. Навчившись під керівництвом педагога самостійно мислити, вивчати нову наукову літературу, користуватися довідниками, кожен молодий людина завжди зможе в подальшому поповнити і розширити в порядку самоосвіти запас своїх знань.

Источники

1. Лазарев В. С., Коноплєнко Н. В. Деятельностный подход к формированию содержания педагогического образования / В. С. Лазарев, Н. В. Коноплєнко // Педагогика. – 2000. – № 3. – С. 27-32.
2. Тихомиров О. К. Психология мышления: Учеб. пособ. для вузов / О. К. Тихомиров. – М.: МГУ, 1984-268 с.

Матвєєва Наталія Олексіївна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Соловій Тетяна Володимирівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Матвєєва Наталія Олексіївна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОРГАНІЗАЦІЯ ТОЛЕРАНТНОГО СЕРЕДОВИЩА В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Стаття присвячена теоретико-практичному аналізу необхідності організації та створення толерантного середовища в інклюзивному закладі освіти. Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з даної проблеми. Ключові слова: толерантність, інклюзія, толерантне середовище, діти з особливими освітніми потребами.

Упродовж багатьох століть толерантність вважалась чеснотою, яка відображала терпимість по відношенню до іншої людини, її іншості, несхожих рис, а також своєрідне вміння організувати співжиття за законами поваги та шанобливого ставлення до свобод, прав, унікальності оточуючих. Успішне навчання та виховання учнів початкових класів із будь-якими порушеннями розвитку залежать від обізнаності педагогів закладу, налаштування їх на кропітку працю й постійне самовдосконалення, співпрацю з командою фахівців. Пошук прийнятних форм роботи, прийомів та методів навчально-пізнавальної діяльності є важливою умовою задоволення освітніх потреб школярів із різними нозологіями.

Включення дітей з порушеннями розвитку на навчання у загальноосвітні заклади вимагає сьогодні створення відповідних умов їх перебування, виховання, соціалізації. Практика показує, що виховання у дусі толерантності повинне бути спрямоване на подолання будь-яких страхів, почуття жалю чи прояву агресивності, неприйняття по відношенню інших. Таке спільне навчання передбачає розвиток культури взаємин між усіма учасниками навчально-виховного процесу незалежно від психічних, соціальних, фізичних та інших відмінностей [3, с 209].

Н. Кічук стверджує, що «У внутрішньому плані толерантність є структурно складним утворенням особистості. У її структурі вирізняють раціонально-логічний, емоційно-чуттєвий компоненти, а також користуються традиційною для опису складних психічних явищ схемою з когнітивною, емоційною та поведінковою складовими...» [2].

Науковці О. Асмолов, Л. Бернадська, І. Бех, Б. Гершунський, Л. Хоружа визначають толерантність рисою особистості, що виявляється в готовності до прийняття інших, взаємодії на засадах поваги, рівності, неупередженого ставлення. Так само, на міркування вчених, толерантне середовище – освітнє середовище, що слугує формуванню толерантної особистості.

Сучасна дослідниця Т. Єжова наголошує, що «В умовах інклюзивної школи це означає визнання рівної цінності для суспільства всіх учнів і педагогів; підвищення ступеня їх участі у культурному житті школи; модифікація методики роботи в школі таким чином, щоб можна було повністю задовольнити

різноманітні потреби всіх учнів; усунення бар'єрів на шляху одержання ними знань і повноцінної участі в шкільному житті» [1].

Педагоги розмежовують умови організації толерантного середовища, ураховуючи особливості учнів, вид порушення їх психофізичного розвитку. До прикладу, у школярів із порушеннями зору виникають ситуації так званої «підлеглості», постійного перебування у полі зору інших однолітків та прояву до них надмірної зацікавленості. Так само учні з порушеннями інтелекту відчують себе дещо відчуженими, не завжди бажають спілкуватися чи взаємодіяти з іншими учнями та вчителями. Інша категорія учнів, як-от з порушеннями слуху, на практиці демонструє обмеженість можливості не лише словесного спілкування, взаємодії, створення нових дружніх взаємин, а й низку труднощів у процесі навчання, виховання та розвитку, що пояснюється індивідуальними особливостями дітей та специфікою їх адаптації до умов навчання. Будь-яке порушення розвитку так чи інакше негативно впливає на розвиток особистості, що відображається у негативному ставленні як до навчання у колі однолітків, так і самого процесу; неприйняття вказівок щодо виконання навчальних завдань з боку педагога тощо.

Особливу увагу слід звернути адміністрації закладу та педагогам на організації такого середовища, яке слугуватиме взаєморозумінню між усіма без винятку школярами, позаяк діти з аутизмом не спроможні самостійно організувати взаємодію, не вміють спілкуватися та гратися з однолітками. Ці та інші аспекти дозволяють стверджувати, що підвищення ефективності створення толерантного середовища, у якому пануватимуть добрі та щирі міжособистісні взаємини учнів, потребує організації спільних справ, долучення учнів з порушеннями розвитку до різних видів діяльності задля широкого їх включення у широке коло соціальних стосунків. Практика показує, що цьому слугують як навчально-пізнавальна діяльність учнів на уроках, так і позаурочна робота із ними, в основі яких – формування моральних цінностей, надання допомоги у створенні нових взаємин тощо.

Успішність співпраці школярів як умови організації толерантного освітнього простору підвищується за умови чіткого усвідомлення мети діяльності, організації її колективного планування та узагальнення, а також виконання відповідних ролей і функцій як учнів, так і вчителя. Важливо, як зазначають науковці К. Лебединська, О. Нікольська, Т. Скрипник, В. Тарасун, створювати можливості задля вільного вибору виду та способу діяльності, що своєю чергою слугуватиме досягненню успіху, самореалізації, прояву турботи, піклування, поваги до інших учасників. Інші вчені, як-от: Ю. Азаров, І. Зязюн, Л. Лузіна, Н. Ничкало, С. Сисоєва вважають, що спільна діяльність школярів повинна бути творчого змісту, а це, своєю чергою дозволить виховати позитивні риси та якості учнів. Такий досвід гуманних взаємин сприяє розвитку толерантності школярів та педагогів, усіх учасників взаємодії.

Наукові праці низки вчених свідчать про те, що особливого значення у процесі створення толерантного середовища набуває так звана «психологічна захищеність» дитини, від якої наряду залежить успішність у навчанні, стосунках з ровесниками, вчителями, батьками. З іншого боку, як вважають вчені І. Левченко, Г. Смоляр, В. Тарасун та інші, педагогу належить створювати такі ситуації, які змушують школярів допомагати один одному, бути рішучими та самостійно приймати рішення, висловлювати думку та поважати права і свободи оточуючих. На їх міркування, в основі створення толерантного простору лежать засадничі принципи гуманізму та демократії, а саме: поваги іншої людини, дотримання рівності, готовності до співпраці, поваги прав та свобод, шанобливого ставлення до несхожості, іншості тощо. На даних принципах слід вибудовувати весь навчально-виховний процес, формуючи в учнів загальнолюдські та моральні цінності, уміння та навички дотримання загальноприйнятих норм та правил, культуру спілкування.

Цікавими для нас у контексті означеного є складові толерантного педагога, який повинен бути взірцем для наслідування, вченої Б. Рієрдон (Нідерланди). Дослідниця виокремлює основні із них, а саме: зразкова поведінка та стиль спілкування; гуманність та толерантність у вирішенні можливих конфліктних ситуацій; творчість та креативність у процесі прийняття рішень; організаторські здібності (щодо створення умов навчання, виховання та розвитку); попередження та подолання будь-яких проявів агресії, упередженого ставлення, зневаги, дискримінації іншого; активність та ініціативність у створенні спільної взаємодії, товариських взаємин учнів, батьків, педагогів; слідування демократичним принципам (повага прав та свобод особистості кожного учня) [4, с. 54-55].

Отже, проблема формування толерантного ставлення учнів до однолітків та інших людей є однією з найбільш актуальних у наукових колах, що доводить необхідність її подальшого поглибленого вивчення.

Джерела

1. Єжова Т. Є. Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ap.uu.edu.ua/article/74>
2. Кічук Н. Виховання толерантної особистості в полікультурному середовищі. Наука і освіта. № 1. – 2014. – С. 91-94. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_1_20
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи монографія / А. А. Колупаєва. – К. – 2009. – 272 с.
4. Рієрдон Б. Э. Толерантность – дорога к миру / Б. Э. Рієрдое. – М. – 1996. – 304 с.

Решетник Катерина Миколаївна

Національний університет водного господарства та природокористування

Науковий керівник: Ставицький Олег Олексійович, доктор психологічних наук, професор

Національний університет водного господарства та природокористування

ВПЛИВУ КАЗКИ НА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ

Стаття присвячена теоретичному дослідженню впливу казки на психологічні особливості дітей дошкільного віку. Проаналізовано теоретичні наукові джерела з використання казкотерапії як психотерапевтичного методу. Досліджено вплив казки як методу психокорекції та з метою психопрофілактики психічного здоров'я дитини дошкільного віку. Ключові слова: дошкільний вік, казка, казкотерапія, ляльки, психічне здоров'я дитини, страх, комунікативність.

Казкотерапія переживає справжній бум популярності. З'являються численні статті в газетах і журналах. Сімейні теле-і радіоканали включають в свої передачі сюжети про значення казок у розвитку дитини. Вплив казки на дітей дошкільного віку вивчали К. Бюлер, А. Запорожець, Д. Арановська-Дубовис, Б. Бетельхейм.

Психолог і психіатр Б. Бетельхейм у науковій праці «Чарівне і корисне: про значення і цінності казки» (1985) дослідив класичний фонд народної фантастичної прози. Вивчивши усталені казкові мотиви, вчений довів, що казки та легенди здатні допомогти дитині адаптуватись у мінливому соціокультурному середовищі, засвоїти народні традиції, перебороти страх перед дорослим життям і майбутньою самостійністю, а також виховати відповідальність [2; 45].

Більшість фахівців системи освіти, будь то вчитель інформатики, іноземної мови або психолог, намагаються використовувати в своїй роботі метафоричний мову казки. І якщо вчитель географії починає курс історії стародавнього світу, переодягнувшись в стародавню людину, розігрує сцену її життя, виходячи зі звичайної класної «печери», залучаючи учнів до полювання на мамонта і малюючи першу карту на шматку шкіри, то можна не сумніватися – успіх його предмета протягом року забезпечено.

Арановська-Дубовис Д. М. досліджувала роль казки в житті дитини дошкільного віку і визначила критерії та особливості казки:

- Казка інформативна. Через аналіз придуманої клієнтом казки психолог отримує інформацію про його життя, актуальному стані, способи подолання труднощів і світоглядних позиціях;
- Казка екологічна. Перебуваючи не в буденному, а в драматичній реальності, як клієнт, так і психолог емоційно захищені. Тим самим знижується ризик «згорання», зростає довіра клієнта до терапевтичного процесу;
- Казка безмежна. Доповнюючи, змінюючи, збагачуючи казку, клієнт (психолог) долає самообмеження і доповнює, змінює і збагачує своє життя;
- Казка феєрична. Бідна на демонстративність робота психолога отримує можливість бути видимою: звертаючись до казкотерапії, він може використовувати різні ляльки, костюми, музичні інструменти, художні продукти діяльності, а можливо, і психологічний ляльковий або драматичний театр;
- Казка емоційна. Через участь у казкотерапевтичних сесіях клієнт накопичує позитивний емоційний заряд, зміцнюючи свій соціальний імунітет;
- Казка мудра. Через казку психолог має можливість передати дитині, батькам чи педагогам нові способи і алгоритми виходу з проблемної ситуації [1;15].

Ще однією важливою особливістю казки є відсутність вікових обмежень. Вона ефективна не тільки з дошкільнятами або молодшими школярами, для яких є «рідною мовою», але і з підлітками «групи ризику». Останні, як правило, характеризуються суперечливістю Я-концепції, у зв'язку з чим їм досить складно вибудовувати відносини зі світом.

Батьки також з інтересом можуть брати участь у казкотерапевтичних заняттях. Їх внутрішній дитина прокидається і активно вступає в гру, яка дозволяє не тільки розслабитися і зняти напругу, але й змоделювати, а потім програти багато проблемні ситуації.

Процес самовираження через казку прямо пов'язаний зі зміцненням психічного здоров'я дитини і може розглядатися як значимий психопрофілактичний фактор.

Використання казкотерапевтичних технологій дає психологу можливість допомогти дитині впоратися зі своїми проблемами, відновити її емоційну рівновагу чи усунути наявні в неї порушення поведінки, подолати дезадаптацію, сприяти інтелектуальному розвитку.

Виготський Л.С. писав, що розумовий розвиток дітей 3-6 років характеризується формуванням образного мислення, яке дозволяє дитині думати про предмети, порівнювати їх в думці навіть тоді, коли він

їх не бачить. Дитина починає створювати моделі тієї дійсності, з якою має справу, будувати її опис. І робить вона це з допомогою казки, яка виступає в ролі знакової системи, що дозволяє дитині інтерпретувати навколишню дійсність [2; 38].

Чотири-п'ять років – апогей казкового мислення. Мисленню дитини цього віку властивий анімізм – прагнення приписати неживих предметів або твариною людські риси. Він зникає в процесі розумового та емоційного розвитку дітей: до моменту вступу до школи анімістичні уявлення змінюються більш реалістичними, хоча і не зникають зовсім.

У міру розширення сфери спілкування діти відчувають дію різноманітних соціальних чинників, значно активізують їх емоційний світ. Перед дитиною стає необхідність стримувати ситуативні емоції, керувати вираженням своїх почуттів. Навчитися цьому дозволяють казка і гра. Наприклад, для дитини, яка чогось боїться, підбирається готова або складається нова корекційна казка, в якій метафорично зашифрована інформація про його страх і способах її подолання. На занятті дитина не тільки прослуховує цю казку, але й програє способи подолання страху, ідентифікуючи з головним казковим героєм.

Крім того, їй можна запропонувати намалювати ілюстрації до казки, переписати казку на свій лад, придумати нову з цим же головним героєм і ін. У процесі такої роботи дитина не тільки «знайомиться» зі своїм страхом, але й навчається справлятися з ним.

Казка певною мірою задовольняє три природні психологічні потреби дитини дошкільного віку:

1. Потреба в автономності. У кожній казці герой діє самостійно протягом всього шляху, робить вибір, приймає рішення, покладаючись тільки на самого себе, на свої власні сили.
2. Потреба в компетентності. Герой виявляється здатним подолати найнеймовірніші перешкоди і, як правило, стає переможцем, досягає успіху, хоча може терпіти тимчасові невдачі.
3. Потреба в активності. Герой завжди активний, знаходиться в дії: кудись йде, когось зустрічає, комусь допомагає, щось видобуває, із кимось бореться, від когось тікає тощо. Іноді спочатку поведінку героя не є активним: поштовх до активності провокується ззовні іншими персонажами.

Результатом задоволення цих потреб є формування цілого ряду психологічних якостей особистості:

- 1) автономність, яка виражається в прагненні проявити свою особисту думку, позицію чи погляди;
- 2) активність, яка припускає здатність володіти ініціативою в спілкуванні, вміння організувати увагу партнерів, стимулювати їх комунікативність, керувати процесом спілкування, емоційно відгукуватися на стан партнерів;
- 3) соціальна компетентність, яка складається з кількох компонентів:
 - а) мотиваційного, що включає ставлення до іншої людини (прояв доброти, уваги, співчуття, співпереживання і сприяння);
 - б) когнітивного, пов'язаного з пізнанням іншої людини, здатність зрозуміти його особливості, інтереси, потреби, помітити зміни настрою, емоційного стану тощо;
 - в) поведінкового, що дозволяє вибирати адекватні ситуації способи спілкування і взаємодії з іншими дітьми.

Ельконін Д. Б. підкреслював, що класична казка максимально відповідає дієвому характеру сприйняття дитиною художнього твору, в ній намічається шлях тих дій, які повина здійснити дитина і дитина йде по цьому шляху. Розглядаючи природу художнього сприйняття дитини, він указував, що співпереживання, уявне сприяння героєві твору складає «живу душу художнього сприйняття». Співпереживання схоже з роллю, яку бере на себе дитина в грі [4; 96].

Отже, казка спонукає дитину співпереживати персонажам, в результаті чого у неї з'являються нові уявлення про людей, предмети і явища навколишнього світу, новий емоційний досвід. Казка формує моральні і емоційні почуття у дитини, можливість відрізнити хороші і погані вчинки. Через казку психолог має можливість передати дитині нові способи і алгоритми виходу з проблемної ситуації. Казкотерапія може використовуватись як метод психокорекції та з метою психопрофілактики психічного здоров'я дитини дошкільного віку.

Джерела

1. Арановська-Дубовис Д. М. Понимание сказки дошкольником / Д. М. Арановська-Дубовис // Дошкольное воспитание. – 1955. – № 10. – С. 33-40.
2. Бетельхейм Б. Любим ли я...: Диалог с матерью / Б. Бетельхейм. – СанктПетербург: Ювента, – 1998. – 122 с.
3. Выготский Л. С. Психология развития человека: учеб. пособие для вузов / Л. С. Выготский. – Москва: Смысл; Эксмо, 2005. – 1136 с.
4. Ельконін Д. Психологія гри / Д. Ельконін. – Москва: Владос, 1999. – 360 с.

Шелест ЮрійСергійович

Національний університет водного господарства та природокористування

Науковий керівник: Шпак Світлана Григорівна, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет водного господарства та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ВИНИКНЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ДЕФОРМАЦІЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей виникнення деформацій у студентської молоді. Проаналізовано джерельну базу. Визначено, що особистісні деформації студентської молоді зумовлені впливом економічної кризи є досить поширеним явищем, оскільки молода людина перебуває в умовах соціально-економічної нестабільності. Ключові слова: особистісні деформації, успішність, професійна діяльність, самореалізованість.

Проблема особистісних деформацій активно досліджувалась багатьма представниками як вітчизняної, такі зарубіжної науки та була предметом аналізу психологів і представників суміжних галузей. Це зумовлено її важливістю та значущим впливом на всі сфери життя людини, що страждає від появи особистісних деформацій, успішність її навчальної та професійної діяльності, самореалізованість в суспільному та особистому житті тощо.

Дослідженням цієї проблеми займалися такі вчені, як Б. Г. Ананьєв, Е. А. Климов, А. К. Маркова, А. І. Папкин, К. К. Платонов, А. М. Столяренко, що визначали вплив особистісних деформацій на гармонійність та цілісність особистості та аналізували їх наслідки.

Найбільший внесок у розкриття психологічних основ та детермінант особистісних деформацій здійснили С. П. Безносос, Г. А. Берулава, В. В. Бойко, Р. М. Грановска, Є. Зеєр, Е. А. Климов, А. К. Маркова, Б. Д. Новиков.

Сучасне суспільство перебуває у фазі реформації та становлення, що зумовлює появу різноманітних кризових явищ, серед яких особливе місце займає економічна криза. Саме економічна криза має особливо значний вплив на формування і розвиток особистості, зокрема на студентську молодь. Нестабільна ситуація, що склалася сьогодні у державі породжує в особистості внутрішню напругу, змушує її відчувати невпевненість у завтрашньому дні, що може призводити до появи особистісних деформацій.

Мета дослідження полягає у проведенні теоретичного аналізу особливостей виникнення та прояву особистісних деформацій у студентської молоді.

Особистісна деформація є складним психологічним феноменом, який на даний момент недостатньо вивчений в науці. Утворення особистісних деформацій слід розглядати в тісному взаємозв'язку з такими явищами, як дисгармонізація особистості, професійна деформація, невротизація, порушення структури особистості.

Аналіз цієї проблеми слід здійснювати з урахуванням тих умов, що сприяють гармонійному розвитку особистості та перешкоджають появі особистісних деформацій. Особливо важливими фактором, здатним призвести до особистісної деформації молоді є економічне становище, що склалось на сьогодні в країні. Зокрема, соціально-економічна нестабільність є тією передумовою, що негативно впливає на молоду людину та призводить до її дисгармонізації.

Сам феномен деформації, піддавшись інтенсивному вивченню, в даний час розуміється, виходячи з декількох наукових позицій. Негативна роль надмірного і хронічного напруження у виникненні деформації особистості відстоюється в концепції стресу. У цілісний синдром деформації входять різні форми негуманного ставлення до людей, що виступають об'єктами діяльності, втрата бажання вкладати зусилля на робочому місці та інші негативні зміни особистості. Їх результатом є вироблення особистісних механізмів захисту від стресів.

В окремих публікаціях останнього часу ми зустрічаємо спроби обговорення деяких аспектів деформації особистості.

Дещо іншою є точка зору І. В. Афанасьєвої, яка стверджує, що деформація є основою тієї чи іншої форми поведінки, що відхиляється від норми, які закладаються в дитинстві. З роками відбувається їх кількісне накопичення у сферах потреб, інтересів, ціннісних орієнтації з подальшими якісними змінами особистості. Вони можуть вразити сфери моральної або правової свідомості, потребово-ціннісну сферу, характер. Конкретно це може виражатися в нерозвиненості, наприклад, потреби в праці, відсутності інтересу до навчання, дефектах волі тощо. Слід враховувати, так званий, зсув у часі, оскільки особистісні деформації виникають не відразу, а формуються протягом тривалого періоду часу [1;16].

Таким чином, особистісні деформації – це сукупність вроджених і набутих досить стійких емоційних, вольових, моральних властивостей особистості і рис характеру, що представляють собою зосередження потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій і установок в антисоціальній сфері.

У систематичі особистісних аномалій деформація особистості відноситься до форм, які за своїми феноменологічними особливостям виходять за межі норми, але не досягають ступеня патології.

Буданов А. В. вважає, що явище особистісної деформації близьке до поняття невротизації, яка розглядається як процес набуття людиною стану неврозу. Невроз же розглядається як зворотне психічне порушення, що усвідомлюється людиною, обумовлене дією психотравмуючих чинників і протікає з емоційними і соматовегетативними розладами. Причиною неврозів є стресова ситуація. Вона може бути як гострою, так і хронічною (епізодичні або постійні деструктивні прояви певної ситуації) [3;53].

Виявлене розмаїття точок зору на природу і сутність деформації особистості можна пояснити вихідної складністю, багатовимірністю особистості, у якій вони формуються.

Конкретизуючи негативний вплив деформації З. Г. Ханова відзначає, що на особистісному рівні відбуваються такі зміни: зниження мотивації до праці, спотворення Я-концепції, деформація смислового сприйняття інших людей і ціннісних установок по відношенню до них аж до емоційно-моральної деградації. Негативні явища зачіпають інструментально-виконавчу сферу особистості: знижується акуратність, дисциплінованість, відповідальність тощо. Деформації призводять і до негативних проявів у психофізичній сфері: до формування станів надмірної напруженості, або, навпаки, астеничних станів [5; 21].

О. В. Петренко стверджує, що роль чинників предметно-операціональної групи у процесі особистісної дисгармонізації не істотна. Когнітивні чинники можуть звужувати пізнавальну активність особистості та формувати однобічні інтереси, проте вважати однобічність інтересів ключовою ознакою особистісної деформованості не можна, оскільки й гармонійна особистість може мати певну асиметрію інтересів, пов'язану з наявністю мотиваційної домінанти як передумови особистісної цілісності [4; 33].

До особистісних дисгармоній призводять психологічні проблеми, які неадекватно вирішуються людиною, або інші патогенні події чи фактори: рольові конфлікти, несприятливі поведінкові комплекси, негативний досвід рольової поведінки, неадекватні уявлення про рольові очікування, неприйняття ролей та інші.

Безносів С. П. вважає, що вихідним моментом процесу деформації особистості є перебудова особистісних смислів соціального порядку. На початку така перебудова може мати ситуативний характер, виконувати адаптивну функцію. Але на певному етапі особистісної дисгармонізації може відбуватися різке зниження суб'єктивної цінності ряду суспільних функцій, порушення цілісності мотиваційної сфери [2; 12].

Особистісні деформації студентської молоді зумовлені впливом економічної кризи є досить поширеним явищем, оскільки молода людина перебуває в умовах соціально-економічної нестабільності, не впевнена в майбутньому працевлаштуванні та здатності самостійно забезпечувати себе у фінансовому плані, що не може не впливати на її психічний стан та цілісність її особистості в цілому.

Більш поширеними є особистісні деформації в осіб, що проживають у великих містах, у порівнянні з мешканцями сіл, що пов'язано з орієнтацією останніх на працевлаштування у сфері робітничих професій, на які зберігається попит і в умовах економічної кризи.

Особистісні деформації є більш розповсюдженими серед студентів, що навчаються на старших курсах, оскільки вони готуються до самостійного життя та переймаються проблемами подальшого працевлаштування і необхідністю самостійного фінансового забезпечення, тоді як студенти, які розпочали навчання сприймають ці проблеми як віддалені та не зосереджують на них увагу.

Джерела

1. Афанасьєва И. В. Сущность социально-правовой коррекции личностных деформаций несовершеннолетних [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://deviatio2010.vlsu.ru/index.php?id=119>
2. Безносів С. П. Профессиональная деформация и воспитание личности / Психологическое обеспечение социального развития человека: Межвуз. сб. Ленингр. гос. ун-т; под. ред. А. А. Крылова. – Ленинград: ЛГУ, 1989. Вып. 13. – С. 34-45.
3. Буданов А. В. Психолого-педагогические пути преодоления профессиональной деформации сотрудников ОВД / А. В. Буданов. – Москва: ГУК МВД РФ, – 1994. – 167 с.
4. Петренко О. В. Психологічні особливості професійної деформації особистості в умовах військово-професійної діяльності / Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2018. – 24 с.
5. Ханова З. Г. Психологические детерминанты личностных деформаций предпринимателей с разным уровнем успешности / З. Г. Ханова / NB: Психология и психотехника. – 2012. – № 2. – С. 183-205.

Матвєєва Наталія Олексіївна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Хомин Діана Василівна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Науковий керівник: Матвєєва Наталія Олексіївна

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗАВДАННЯ І ЗМІСТ, УМОВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена теоретико-практичному аналізу естетичного виховання молодших школярів. Проаналізовано психолого-педагогічну літературу з даної проблеми. Ключові слова: виховання, естетичне виховання, естетична освіта.

Ідеї естетичного виховання зародилися ще в глибокій старовині. Уявлення про сутність естетичного виховання, його завдання, цілі змінювалися починаючи з часів Платона і Аристотеля аж до наших днів. Ці зміни в поглядах були обумовлені розвитком естетики як науки і розумінням сутності її предмету. Термін «естета» походить від грецького «aisteticos» (сприйнятий відчуттям). Філософи-матеріалісти (Д. Дідро і Н. Г. Чернишевський) вважали, що об'єктом естетики як науки є прекрасне. Ця категорія і лягла в основу системи естетичного виховання.

Естетичне виховання – це формування естетичних знань, ідеалів, смаків, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати прекрасне; одна з важливих і складних сторін системи всебічного і гармонійного розвитку особистості. Воно залучає людину до світу прекрасного, допомагає повніше відчувати, розуміти прекрасне в оточуючому світі, цінувати твори мистецтва, формує негативне ставлення до бридкого.

У наш час проблема розвитку особистості, естетичного виховання, формування її естетичної культури одна з найважливіших завдань, що стоять перед школою. Вказана проблема розроблена достатньо повно в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів. Серед них А. С. Макаренко, В. А. Сухомлинський, А. Б. Щербо, Д. Н. Джола, Б. Т. Ліхачов, Д. Б. Кабальовський, Н. І. Киященко, Б. М. Неменський, М. Д. Таборідзе, В. Н. Шацкая та інші.

Видатний український педагог Василь Сухомлинський писав: «Краса – могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі, вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому ти так чи інакше ставишся сам до себе» [8, 414].

Спілкуючись з естетичними явищами життя і мистецтва, дитина, так чи інакше, естетично розвивається. Але при цьому дитиною не усвідомлюється естетична сутність предметів, а розвиток часто обумовлений прагненням до розваг, до того ж без втручання ззовні у дитини можуть скластися невірні уявлення про життя, цінності, ідеали.

Метою естетичного виховання є високий рівень естетичної культури особистості, її здатність до естетичного освоєння дійсності. Естетична культура – це сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати природну красу. Рівень естетичної культури виявляється як у розвитку всіх компонентів естетичної свідомості (переживань, почуттів, потреб, поглядів, смаків, ідеалів), так і в розвитку умінь і навичок активної перетворюючої діяльності у мистецтві, праці, побуті, людських взаєминах.

Змістом естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичне судження, естетичні знання, естетична культура, естетичні почуття, естетичні переживання, естетична насолода, естетичні смаки та естетична діяльність. У комплексі ці категорії розкривають сутність естетичного виховання, розширюють його палітру, становлять його структуру.

Метод досягнення навчально-виховної мети – це певна дія педагога і учнів, за допомогою якої педагог озброює учнів знаннями, навичками і вміннями, формує їхні почуття, інтереси, смаки, переконання.

Естетична освіта здійснюється передачею знань педагогом (розповідь, лекція, бесіда, консультація), самостійним опануванням знаннями (реферування, підготовка повідомлень, доповідей, робота з джерелами знань). Через оцінювання естетична освіта розвиває індивідуальне вміння оцінювати й насолоджуватись – естетичний смак. До практики оцінювання учнів залучають методом бесіди, в якій запитання вчителя спонукають їх висловлювати свої оцінки конкретних явищ (предметів побуту, вчинків, творів мистецтва,

оформлення свята тощо), складанням відгуків (коротких описів власного враження) і рецензій (ширших і більш вмотивованих оцінок), які є різновидом методу розповіді, розповіддю про враження.

Дітей уже з раннього віку треба свідомо орієнтувати на красу. Методів, якими можна розвивати творчу ініціативу, бажання самим створювати красу, багато: демонстрування зразків, показ (приклад самого виховання), спеціальний інструктаж (на початку роботи, в процесі і в кінці її), суспільна оцінка творчості, заохочення тощо [4].

Отже, можна зробити висновок що усі методи естетичного виховання становлять єдину систему. Основними з них є: бесіда, розповідь, творчі завдання (з використанням прийомів порівняння, зіставлення, контрасту), аналіз, метод аналогій. Знаючи роль кожного методу цієї системи у розв'язанні конкретних завдань, можна уникнути захоплення одним якимось методом і нехтування іншими. Ефективність естетичного виховання забезпечується через єдність та взаємообумовленість національного і загальнолюдського. Естетична культура особистості має формуватися передусім на ґрунті національної культури із залученням до надбань культури світової.

Також естетичне виховання є обов'язковою та важливою складовою виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Навчання у школі передбачає реалізацію естетичного виховання як запоруки повноцінного формування свідомості учня, його самореалізації в суспільстві як творчої особистості, що має власні естетичні смаки та уподобання.

Джерела

1. Гіпстер З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання / З. Гіпстер // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С. 60-63.
2. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: В 5-ти т. – Т.2. – К., 1976.
3. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки / О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченко. – Ж. 2002.

Воробйова Олена Миколаївна

Національний університет «Одеська юридична академія»

МЕТОДИКА ФІЗИЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАСОБАМИ АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ

Стаття присвячена сучасним шляхам формування важливих орієнтацій студентів. Проаналізовано причини втрати студентською молоддю мотивації до систематичних занять фізичною культурою та спортом, а також визначено напрямки докладання зусиль щодо подолання цих негативних тенденцій. Ключові слова: атлетична гімнастика, здоров'я, програма атлетичного тренування, фізичне виховання.

Постановка проблеми. Сьогодення змінює вимоги до фізичної підготовленості студентів, і це зумовлює необхідність визначити й усвідомити роль фізичної культури як необхідної складової частини загальної культури та розв'язати проблеми, які пов'язані безпосередньо зі здоров'ям. Погіршення фізичного здоров'я більшості населення, включаючи студентів, дає підстави вважати, що нинішня система фізичного виховання не може адекватно вирішити проблеми особистого здоров'я та не може поліпшити фізичну підготовку людей. Спроби використати фізичну культуру як засіб оздоровлення, без вироблення необхідності фізичного самовиховання, створюють лише передумови для деякої модернізації самого процесу формування фізичного розвитку людини, але не формування фізичної культури особистості.

Сучасна система фізичного виховання студентів нині спрямована лише на складання контрольних і залікових нормативів, що не сприяє розвитку в студентах прагнення до самостійного вдосконалення, націлює на виховання слухняного виконавця, орієнтованого на дотримання вимог програми з фізичного виховання. За таких умов фізичної культури особистості не можна сформувати. На думку багатьох науковців, для цього потрібно змінити цільові установки сфери фізичної культури з концепції оздоровлення та фізичного виховання на формування фізичної культури особистості в межах загальної культури.

Загалом, проблемі фізичного виховання присвячено багато педагогічних праць, у яких, зокрема, доведено зниження інтересу до занять фізичною культурою. Особливості ставлення населення до процесу фізичного виховання свідчать про необхідність доопрацювання програм із фізичної культури у напрямі їх відповідності віково-статевим потребам, мотивам та інтересам людей. Аналіз інтересів студентів до різних видів спорту показує підвищення популярності серед них саме атлетичної гімнастики, різних видів східних єдиноборств, плавання, футболу. Тому одним із пріоритетних напрямів є розробка та вдосконалення науково обґрунтованого підходу до використання засобів атлетичної гімнастики на заняттях із фізичного виховання [3].

Атлетична гімнастика – один із найпопулярніших видів спорту серед молоді. Це оздоровчий напрям культуризму, заснований на використанні комплексів силових вправ із різними обтяженнями: штанга, гантелі, гирі, тренажери. Вона являє собою певну систему вправ, яка розвиває силу разом із витривалістю,

спритністю й деякими іншими фізичними якостями, які безперечно сприяють зміцненню здоров'я. Атлетична гімнастика має свої переваги: дає помітний ефект тренувань уже протягом декількох місяців, дає змогу ізолювати впливати на недостатньо розвинуті м'язові групи та легко дозувати навантаження. Цим видом гімнастики легко вирішують питання дозвілля молоді, відволікають від шкідливих звичок, прищеплюють самодисципліну, вона є засобом активного відпочинку й формування здорового способу життя. Також науковці встановили, що заняття силовими вправами позитивно впливають на функціональні системи організму, регулярні заняття атлетичною гімнастикою збільшують м'язову силу та силову витривалість; є ефективним засобом формування тілобудови; збільшують міцність кісток, товщину хрящів та кількість капілярів у м'язах. Заняття з обтяженнями покращують кровопостачання головного мозку та внутрішніх органів, створюють сприятливі умови для роботи центральної нервової системи, нормалізують нервові процеси, збільшують розміри серцевого м'язу, удосконалюють серцево-судинну систему. Уповільнюється ЧСС, збільшується ємність легенів, покращується діяльність шлунково-кишкового тракту, укріплюється опорно-руховий апарат. Також слід зазначити, що засоби та окремі методи занять з навантаженнями використовуються і як форма лікувальної фізичної культури у вигляді коригуючої гімнастики для виправлення дефектів тілобудови та постави, відновлення та удосконалення рухової функції в післяопераційний період та після вимушеної гіподинамії.

В атлетичній гімнастиці історично склалася ціла система специфічних методів і прийомів використання фізичних вправ, які становлять особливості гімнастичного методу: повторність, регламентованість, суворе дотримання певної форми рухів та інше. Основною структурною одиницею в заняттях атлетичною гімнастикою є тижневий цикл, що складається з урахуванням поєднання базових і формуючих вправ, спрямованих на розвиток, вдосконалення тієї чи іншої м'язової групи, а також відновлення їхньої працездатності міжтренувальними заняттями. Ось чому фізичні вправи і гімнастику у цілому варто розглядати і як метод фізичного виховання.

Можна перелічити такі основні засоби атлетичної гімнастики: ВЗР, головним чином з предметами обтяженнями: гилями, гантелями, металевими палицями, гумовими амортизаторами, еспандерами, різноманітними блоковими пристроями тощо. Обтяження використовують для збільшення фізичного навантаження і більш ефективного впливу вправ на мускулатуру.

На основі здійсненого аналізу даних науково-методичної літератури було складено програму атлетичного тренування, яка сприятиме зміцненню всього опорно-рухового апарату та гармонійному розвитку основних груп м'язів з акцентом на м'язи спини. Складена вона за принципом поступового збільшення навантажень та варіації інтенсивності, оскільки реакцію м'язів на тренування, а отже і їх розвиток, можливо забезпечити тільки регулярною зміною тренувальної програми. Важливою особливістю даної програми є систематичне виконання базових вправ для розвитку силових якостей.

Методика тренування:

- кардіо та дихальні вправи (1-3 хв.), розминка робочих груп м'язів (2 хв.); підтягування на перекладині (або на низькій перекладині) (2 x тах); підтягування оберненим вузьким (15 см) хватом (1 x тах); горизонтальна блочна тяга (3 x 13, 9, 7); станова тяга (5x5, 5, 5, 5, 5); гіперекстензія (3 x 9, 15, 12); спинання на пальці ніг (носки ніг на підвищенні) (3 x 10, 15, 21); класичні «скручування» на прес (2 x тах); «Заминка»: біг з уповільненням ЧСС до 80-90 уд/хв – до 5 хв; вис на перекладині (3 x тах).

Примітки:

- позначення виконання вправ (наприклад: 3 x 11, 9, 7) слід розуміти наступним чином: три підходи (сети) з відпочинком для нормалізації ЧСС та дихання; у першому виконується 11 повторів, у другому – 9, у третьому – 7. – 2 x тах – два підходи (сети) з відпочинком між ними, в кожному з яких виконується максимально можлива кількість повторів або ж вправа виконується у кожному підході максимально можливий час.

Джерела

1. Бубела О. Ю. 700 вправ для формування правильної постави: навч.-метод. посіб. / О. Ю. Бубела. – Л.: Укр. технології, 2002. – 215 с.
2. Ханіянц О. В. Атлетична гімнастика як засіб профілактики порушень постави студентської молоді / О. В. Ханіянц, В. З. Максим // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Волинського національного університету ім. Л.Українки / уклад. Ф. В. Цюсь, С. П. Козібродський. – Луцьк: 2012. – №1 (17). – С. 108-112.
3. Гайдук І. Атлетична гімнастика в системі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / І. Гайдук // Спортивний вісник Придніпров'я: наук.-практ. журн. / Дніпр. : 2007. – № 2-3. – С. 85 –89.

Розділ другий

*Мистецтвознавство, культурологія, філологія, історія***Фастовець Оксана Олексіївна**

Кандидат педагогічних наук, доцент

*Національний університет фізичного виховання і спорту України***ТРАДИЦІЇ ПИВОВАРІННЯ ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПИВНИХ ЕКСКУРСІЙ В КИЄВІ**

Стаття присвячена дослідженню одного з різновидів гастрономічного туризму – пивного. Висвітлено розвиток пивоваріння в м. Києві з XIX ст. Розглянуто принципи організації пивних екскурсій до київських пивоварів. Ключові слова: пивний туризм, екскурсія, крафтове пиво.

Подальший розвиток внутрішнього туризму та активізації туризму в містах, актуалізував необхідність розвитку нових креативних програм. До таких відносяться пропозиції гастротуризму та вдосконалення програм перебування туристів за рахунок включення дегустацій крафтової продукції. Зазначимо, що перспективним є на ринку іноземного та внутрішнього туризму розвиток пропозицій пивного туризму, як різновиду гастрономічного туризму. Створення та пропозиція пивних турів, включення до програм турмаршрутів пивних екскурсій дозволить знайомитися з традиціями пивоваріння, дегустувати різноманіття сортів пива безпосередньо у виробників.

Окремі аспекти організації гастрономічних турів висвітлювали в працях українські науковці Д. І. Басюк, О. О. Мотузенко, О. Я. Романів, І. В. Сміль, М. А. Стрельникова, Т. І. Шпарга та ін. Проте залишається не дослідженою традиції пивоваріння в Києві, не в повному обсязі висвітлені принципи організації винних турів та екскурсій як інноваційного напрямку туристичної діяльності.

Пивний туризм належить до подорожей, у яких саме напій є основним мотивуючим фактором для здійснення туристичної поїздки. Пиво вважають третім за популярністю напоєм у світі (після води і чаю) та найпопулярнішим алкогольним напоєм у світі. Пивні тури найчастіше формуються на стику декількох видів туризму. Виділяють: дегустаційний туризм – спеціально організованих груп любителів або професіоналів – торговців, власників ресторанів та ін.; алкотуризм – туристичні подорожі з метою розпивання та придбання алкогольних напоїв [1].

Взагалі українці п'ють небагато пива. За офіційною статистикою на кожного припадає близько 42 літрів на рік, а чехи, німці, поляки суттєво випереджають за цим показником. Проте наявність якісного пива українського виробництва відмічають всі туристи з цих «пивних» країн. Необхідно зазначити, що 85% ринку виробництва пива в Україні належить трьом корпораціям: «SAN InBEV Ukraine», «Carlsberg Ukraine» та «Оболонь». Решта ринку припадає на менші за потужністю компанії «Efes Ukraine», «Перша приватна броварня» тощо.

Пиво є одним з найдавніших напоїв людства. За рецептурою його варили на основі ячменю, пшениці й інших злаків, а смак вдосконалювали ароматичними травами, зокрема полином та квітами вереску. Згодом до напою почали додавати хміль, що дозволило його значно довше зберігати та надало аромату та гіркуватого присмаку.

Популяризації хмільного напою завдячують ченцям. Вважалося, що вживання будь-якої рідини не порушує посту. В Києві пиво варили у Києво-Печерській Лаврі, Михайлівському та Видубицькому монастирях. У 1742 році відро пінного коштувало 17 копійок, така ж порція горілки – 86 коп. В якості міри об'єму використовували відро. І нині потужності виробництва пивоварні чи обсяги споживання рахують у декалітрах (дал). А 1 дал дорівнює 10 літрам (по суті теж саме відро).

В середині XIX ст. (1843 р.) саксонський пивовар Йоганн-Генріх Марр вирішив відкрити власну пивоварню у Києві. Для отримання дозволу було потрібно мати власне майно в Києві, бути членом купецької гільдії. Лише в 1848 р. на Копилівській вулиці на Куренівці усе-таки відкривається пивоварня Марра – перший великий приватний пивзавод.

Наприкінці XIX ст. у промислових масштабах у Києві пиво варять Товариство Київського пивоварного заводу, Південно-Російське товариство пивоварних заводів, заводи Вільгельма Ріхерта та Марра, пивоварня Карла Шульца. Працюють і маленькі броварні. На Глибочиці пиво варить завод Чоколова, на Юрковському провулку – Розенфельда. У Київській губернії у 1890 році працюють щонайменше 30 пивних заводів. Вони продають більше 800 тисяч відер пива щорічно.

Традиції пивоваріння та пивний бізнес Йоганн-Генріх Марр продовжив його старший син Йозеф Марр, який будує новий цех. Архітектором проекту є Владислав Городецький. Той самий, що спроектував та збудував відомий Будинок з химерами. Городецький був зятем Йозефа Марра, взявши за дружину його

доньку Корнелію. Виробництво у новому приміщенні, яке називали не інакше як «цех Городецького», пропрацювало за призначенням лише рік. Фінансовий результат тільки-но почав відчуватися, та у 1914 році оголошують «сухий закон» – пивоваріння занепадає. Згодом пивний завод остаточно перепрофілюють у вітамінний.

Пивзавод в Києві на Деміївці було побудовано Йоганном Генріхом Шульцем. Виробництво пива розпочалося у 1881 р. Після смерті якого справа перейшла до сина Карла. Він розвиває завод, дає роботу півсотні киян та виходить на продаж 600 тисяч відер пива на рік. Під час Першої світової його вислали до Сибіру лише за німецьке підданство. Завод перейшов до Києво-Подільське управління землеробства та державного майна. За радянських часів підприємство виробляло хмільні напої: «Бровар», «Скіф», «Шульц», «Козак», «Лицар», «Козацьке», «Вертеп». У 2003 році на Київському пивзаводі №1 пиво зварили востаннє. Підприємство було визнано банкрутом.

На Подолі ще один київський підприємець Микола Хряков у 1872 році в приміщенні колишнього ливарного заводу встановив привезене з чеського Пльзенію обладнання, а через рік разом з компаньйонами заснував Товариство Київського пивоварного заводу, яке перетворилося на лідера за обсягами виробництва у дореволюційному Києві (півмільйона відер на рік). Завод випускав преміальні сорти баварського пива й англійського елю, а також світле чеське й темне мюнхенське. Пиво продавали на залізницях, дніпровських пароплавах і народних гуляннях, подавали у першокласних готелях і ресторанах. На Хрещатику діяв фірмовий пивбар.

За сучасної доби «Пивзавод на Подолі» варив «Нефільтроване Живе Світле», «Нефільтроване Живе Темне» для продажу на розлив, а також темне «Гостинний Двір». Остання партія пива вийшла з заводу на Кирилівській вулиці в 2013 р.

На Куренівці побудував пивоварню почесний громадянин Вільгельм Ріхерт. У 1860 році на вулиці Сирецькій, 19 він запустив потужний пивоварний завод, який згодом перейде у власність сина Якова. У дореволюційний період підприємство поставлятиме на ринок більше 77 тисяч відер пива на рік. Потім, звісно ж, націоналізація та перепрофілювання. Колишнє підприємство Ріхерта знову випускатиме алкоголь – на його базі будують Київський завод шампанських вин. У 1954 році з його цехів вийшло 1,5 млн. пляшок ігристого. Проте пиво тут більше не варитимуть ніколи.

На Оболоні за чеським проектом було збудовано Київський пивзавод №3. Місце з великими запасами надзвичайно чистої і м'якої води юрського горизонту розвідали ще у 1974 році, тоді ж почали намічати ґрунт під будівництво пивоварні і бурити артезіанські свердловини. Випуск першої партії пива присвятили Олімпіаді 1980 р. Завод перетворюється на пивобезалкогольним об'єднанням «Оболонь», до якого приєднуються Київські пивзаводи №1 та №2, а також Фастівський пивзавод.

Вже за часів незалежності на заводі виходить нова марка пива – «Оболонь темне». Завод стає першим у країні, що розливає свій пінний продукт у 50-літрові кеги для постачання у ресторани. У Хмельницькій області спеціально для його потреб відкривається науково-виробниче підприємство «Нива Оболонь», яке селекціонує високоякісний ячмінь і забезпечує ним пивоварню. З конвеєра тим часом сходять новий сорт – «Оболонь Соборне». У 1997 р. пиво торгової марки «Оболонь» розливають у жерстяні баночки, а з 1999 р. пиво можна придбати у літровій та двохлітровій пластиковій пляшці.

Перше українське елітне пиво доби незалежності також випускає «Оболонь» – це пиво Магнат (легке трохи солодкувате світле пиво з м'яким ароматом бродіння). З 2006 році «Оболонь» експортує свій продукт майже у всі країни Європи, а також до США та Австралії.

При організації пивних турів та екскурсій враховують наступні принципи: автентичний, атрактивність, культура споживання, комплексність.

Принцип автентичності є одним з визначальних. Він полягає в тому, щоб дегустувати та купувати напої лише в місцях його виробництва, знайомитися з оригінальною місцевою технологією, місцевими традиціями у споживанні напоїв. Принцип атрактивності та сенсорної активності передбачає таку організацію програми пивного туру, щоб туристи отримали яскраві та оригінальні враження не лише від споживання напою, але й технології виробництва, приміщення та інтер'єру, посуду. При цьому туристів має задіяти усю сенсорну сферу: побачити, почути, понюхати, відчутти на дотик. Цьому найкраще відповідають екскурсії до пивоварів з дегустацією пива в залах, дегустаційні лекції, еногастрономічні вечери, пивні фестивалі та свята.

Принцип культури споживання в першу чергу визначає дотримання міру у споживання, передбачає дотримання певного етикету, за умови якого смакові властивості напою проявляються найкраще. Це зокрема спосіб подачі та дегустації напоїв, правила еногастрономії.

Принцип комплексності передбачає співпрацю підприємств різних напрямів діяльності, форм власності для створення цілісного турпродукту. Він передбачає врахування політичних, соціально-

економічних, екологічних Ю нормативно-правових, культурологічних та етнічних особливостей місцевості при планування програми розвитку певної дестинації.

Сучасні екскурсійні пивні екскурсії проводяться туристичною компанією «Интересный Киев». Гості відвідують пивоварні разом з гідом, знайомляться з технологією варки напою, вимогам до якості інгредієнтів, секретах поєднання смаків різних сортів пива та смаколиків. Також після завершення екскурсії є можливість спробувати різні сорти пива [2].

В Києві в ресторані «Пивна дума», що має власну пивоварню екскурсія для груп до 8 осіб триває 50 хвилин. Кожному гостю для дегустації видадуть набір з 4-7 сортів пива по 100 грам яке зараз зварені.. А також бокал пива, що сподобалося: світле або пшеничне – 0,5, або темне – 0,4 мл. Також до вартості входить сет «Стартовий» (курячі наггетси, філе мойви, сирні кульки з моцарелли, картопляні чіпси та грінки). В «Lisorybka» екскурсія проходить при групі до 30 осіб (тривалість з дегустацією 55 хв.). Кожному гостю пропонують 6 видів пива по 100 мл. або 2 бокали по 300 мл. на вибір.

Зазначимо, що набули поширення пивні екскурсії, а для розвитку пивних турів необхідно передбачити розміщення в спеціальних пивних готелях, гостьових віллах і будинках пивоварів, харчування у пивних ресторанах, пабах. До програм турів необхідно окрім дегустацій включати відвідання плантацій хмелю та ознайомлення з технологією виготовлення пива безпосередньо на виробництва, відвідування спеціальних музеїв фестивалів.

Джерела

1. Романів О. Я. Пивний туризм як перспективний туристичний продукт України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // eztuir.edu.ua.jspur.bitstream.
2. Крафтовий пивний тур по Києву [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.interesniy.kiev.ua/excursion/kraftoviy-pivnoj-tur-po-kiyevu>.

Бабуніч Юлія Ігорівна

Кандидат мистецтвознавства

Львівська національна академія мистецтв

ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОДЕРНІЗМУ-АВАНГАРДУ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XX СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано проблему наукових досліджень таких понять в українському мистецтвознавстві першої третини XX ст., як «авангард» і «модернізм». Розглянуто основні праці й проаналізовано авторські підходи. Ключові слова: наукові дослідження, мистецтво, модернізм, авангард, мистецтвознавство.

Актуальність. Модернізм, як період розвитку художньої культури кін. XIX – першої третини XX ст., в науковій літературі розглядається в різних понятійних і фактологічних площинах. Значна кількість публікацій з цієї проблематики не спричинила узгодження поглядів вчених на смислове наповнення самого терміну «модернізм», «авангард».

Мета роботи. Надзвичайно важливо чітко розуміти шляхи дослідження українського модернізму у хронологічному зрізі. Метою даної публікації є висвітлення наукового бачення цього явища у контексті українського мистецтвознавства першої третини XX ст.

Основний матеріал. Існують певні розбіжності як в тлумаченні поняття модернізму, так і його періодизації. Так, С. Гординський, відомий практик і теоретик мистецтва, модернізмом називає «тенденцію в мистецтві протиставитися іст[оричним] стилям, гол[овно] академізмові (у малярстві і скульптурі), застосовувати новаторство у формах та ідеях...» [1, с. 1634]. На антитезовість модернізму щодо стилів і напрямків мистецтва XIX ст. вказувало чимало інших авторів, акцентуючи при цьому на співзвучності «модерності» з сучасністю. В хронології явищ останнього десятиліття XIX ст. і перших десятиліть XX ст. термін «модерний» обігрувався в численних смислових конструкціях. В еволюції наукових поглядів на тогочасні естетичні явища трактування поняття модернізму змінювалося й вбирало у себе складнішу комбінацію означень. Зокрема, на думку В. Власова, модернізмом слід вважати «умовне означення тенденцій розвитку мистецтва, течій, шкіл, діяльності окремих майстрів, які стреміли до оновлення художньої мови і які вважали формальний експеримент основою творчого методу» [2, с. 578]. В іншому енциклопедичному визначенні модернізмом називають «сукупність мистецьких напрямів та стилів, які утвердилися наприкінці XIX – початку XX століття разом з новим розумінням людини, коли істотним стає все нетипове, особистісне» [3, с.63]. В такому широкому спектрі значень мистецькі артефакти означеного відтинку часу постають як нова якість естетичного світогляду, притаманного кожній творчій індивідуальності – носію нових формально-образних ідей.

Дослідження теми модернізму в українському живописі кінця XIX – першої третини XX ст. має власну історію. У Західній Європі перші теоретики модернізму були, водночас, й першими його

дослідниками – А. Бретон, Ф. Марінетті, А. Глез, Дж. Балла. Саме вони обґрунтували філософсько-естетичні засади мистецтва цього періоду. В Україні першими дослідниками модернізму і власної художньої творчості виступають М. Бойчук, О. Архипенко, П. Ковжун, М. Осінчук, С. Гординський, В. Іздебський, М. Семенко, К. Малевич, О. Богомазов, В. Пальмов. Вивчення модернізму фактично почалося з його появою, про що свідчить аналіз групи історіографічних джерел, що охоплює публікації в київській, харківській, львівській періодиці відповідного періоду. У 1910-20-х рр. відбувається якісно новий етап у розвитку художньої критики в Україні, що відіграє роль посередника між митцями-модерністами і публікою. Однією з головних тем ідейних суперечок на сторінках тогочасних часописів стають досягнення новітнього європейського мистецтва (у публіцистиці Західної України) і оцінка творів російського мистецтва (у східноукраїнській періодиці). Стосовно характеристики національного мистецтва, то тут дискусії точилися щодо осмислення чільних проблем української культури перших десятиліть ХХ ст. – шляхів розвитку мистецтва, форми і засобів вираження національного світогляду тощо.

Мистецький журнал «Артистичний вісник» став суттєвим стимулом для дослідження мистецтва модернізму, зокрема у Львові. На цій стадії формування національної мистецької критики та історії мистецтва важливим стало те, що авторитетні постаті культурно-мистецького процесу у своїй публіцистиці, здебільшого на сторінках національних часописів («Зоря», «Будучність», «Діло», «Літературно-науковий вісник», «Ілюстрована Україна», «Неділя» та ін.) пов'язували мистецькі події і явища в Галичині з загальними тенденціями розвитку естетичних поглядів в європейських культурних центрах. Відповідно до цього вироблялася фахова методологія щодо естетичної оцінки тих чи інших мистецьких явищ.

На ранній стадії осмислення нових тенденцій в естетичних практиках (як образотворчого мистецтва, так і літератури) чимало цінних спостережень висловлювали І. Труш та І. Франко. І. Труш – критик і живописець, – діяльність якого стала важливим етапом у розвитку художнього життя Галичини. Програмні завдання втілення в мистецтві рис національного світобачення художник виклав у редакційній статті журналу «Артистичний вісник» (1905 р.): «Ми повинні стояти...ногами на нашій землі, головою бути в Європі, а руками охоплювати як можна ширше культурні справи української нації» [4, с. 33]. У статті «Нові напрями в живописі» І. Труш приділяє увагу імпресіонізму, який активно обговорювався в українській критиці 1880-90-х рр. Він закликає вітчизняних художників освоювати імпресіоністичну систему живопису, пояснюючи її малярські засоби. Також Труш вдається до аналізу символізму, трактуючи його як «художню школу, що змогла висловити в мистецтві власне, індивідуальне бачення світу» [5, с. 151].

На цій ранній стадії формування професійних поглядів на проблеми живопису в парадигмі модернізму в українській історіографії не було праць, в яких би були здійснені спроби систематизації стилів і напрямків «нового» європейського мистецтва. Такі публікації з'явилися дещо пізніше, і пов'язані вони були з процесом активізації культурно-мистецького життя в Україні наприкінці 1910-х – початку 1920-х рр. Серед їхніх авторів – як мистецтвознавці, так і безпосередні практики мистецтва: М. Бурачек, Ю. Михайлів, І. Врона, К. Малевич, М. Голубець, П. Ковжун, М. Вороний, С. Гординський та ін. Тогочасна українська періодика, зокрема, такі журнали як «Авангард» і «Нова генерація», zorganizувала критичну діяльність представників різних течій модернізму навколо нагальних проблем.

Львівський мистецтвознавець М. Голубець, який впродовж тридцяти років (з 1909 по 1939 р.) займався редакційною, публіцистичною, історичною, архівною роботою, постійно публікуючись у тогочасній галицькій періодиці, видає журнал «Українське мистецтво», наповнений статтями про тогочасних українських митців. Серед них особливо схвально відгукується про талант О. Новаківського, пишучи нарис про його творчість [6]. Автор відводить художнику головну роль у створенні вічної краси, що відправляє глядача у «царство невловимих абстрактів». Історик мистецтва робить показовий для свого часу висновок: «Завданням артистів і тих, що стоять до мистецтва ближче, – виробити у своєї суспільності зрозуміння для важливості, для необхідності мистецтва» [6, с. 19]. У центр розмови М. Голубець ставить художню майстерність митця, розглядаючи її на тлі гострих проблем художнього життя.

Вагомим у вивчення української культури і мистецтва також є внесок Д. Антоновича. Особливо цінними для нас постають його студії мистецтва 1910- 30-х рр. В контексті цих досліджень вчений пише монографічні нариси про Т. Бойчука, О. Мурашка і видає їх разом з текстами інших авторів у вигляді серії «Майстри українського мистецтва» у Празі. Д. Антонович є також автором праці з історії української культури, що має синтетичний характер. Він виділяє в українському мистецтві візантійсько-романський стиль, готичний, ренесансний, бароковий, рококо, класичний і еклектичний. В розділах про мистецтво 20-30-х рр. ХХ ст. Д. Антонович унікає категоричних стильових визначень. Він пише, зокрема, про М. Бойчука та його школу, про заснування Української академії мистецтв, яку називає «визначним вогнищем українського мистецтва» [7].

З середини 1930-х рр. зі зміцненням тоталітаризму в радянській частині України посилюється ідеологізація художньої культури, запроваджується соціалістичний реалізм, авангардне мистецтво

оголошується ворожим, знищується. Його вивчення і осмислення здобутків опинилися під забороною. Перерва у мистецтвознавчих студіях, пов'язана з другою світовою війною, змінюється подальшим поживленням у дослідженнях художньої культури модернізму.

Джерела

1. Гординський С. Модернізм. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Львів, 1993-1996. Т. 5, 1996. – С. 1634.
2. Власов В. Г. Большой энциклопедический словарь изобразительного искусства: в 8 т. / В. Власов. – Санкт-Петербург: Лита, 2000-2004. Т. 4. – 831 с.
3. Бычков В. XX век: предельные метаморфозы культуры. Полигнозис. – 2000. № 2. – С. 63-76.
4. Савицька Л. Художня критика в Україні. Друга половина XIX – початок XX ст.: хрестоматія / Л. Савицька. – Київ: ТОВ «Кадри», 2001. – 321 с.
5. Труш І. Нові напрями в малярстві / І. Труш // Львівський науковий вісник. – Т.5. Кн.1 – 3. – Львів, 1899. – С. 151.
6. Голубець М. Олекса Новаківський. Шляхи / М. Голубець. – 1915. – С. 19-21.
7. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва. Прага: Видання Українського Університету, 1923. – 340 с.

Полякова Юліана Юрївна

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ПРОБЛЕМА СЦЕНІЧНОСТІ ДРАМАТУРГІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА МАРИНИ ЦВЕТАЄВОЇ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу драматичної творчості Лесі Українки та Марини Цвєтаєвої з точки зору їх сценічності. Авторка вважає, що поетична мова, насичена метафорами та афоризмами, відсутність дії, ідейна складність стають на перешкоді до постановок творів обох поетес на сцені. Але сучасний театр може опанувати цю драматургію за допомогою втручання у дію пластики та музики. Ключові слова: Леся Українка, Марина Цвєтаєва, драматургія, сценічність, театр.

Леся Українка та Марина Цвєтаєва – дві великі поетичні постаті, які залишили нам у спадок не тільки ліричну, але й драматичну поезію. Незважаючи на велику кількість вистав, їх драматичні твори, по суті, тільки починають опановувати сцену. За життя обох поетес достойних втілень цих творів не відбулося. І потім досить довго над їх творами висів тягар несценічності. Реалістичний, психологічний театр майже не дав цікавих вистав за їх творами. Задача статті: виявити спільні риси драматичних поем Лесі Українки та Марини Цвєтаєвої та можливі засоби їх втілення сучасним театром.

У сюжетному плані драматичну творчість Лесі Українки та Марини Цвєтаєвої поєднує те, що обидві авторки тяжіли у своїх драмах до загальноєвропейських, античних та біблійних сюжетів, що вони намагалися вирішувати «вічні питання» на історичному матеріалі, асоціюючи його з сучасністю.

Треба зауважити, що драматична творчість Лесі Українки вже з 1930-х років привертала увагу дослідників. Досить згадати книги А. Гозенпуда, Л. Кулинської, О. Бабишкіна, М. Драй-Хмари, С. Хороба, статті О. Білецького, Ю. Шевельова, О. Вісич, І. Юдкіна-Ріпуна та ін. Зауважимо, що й сучасні літературознавці багато пишуть про самі драми – і досить мало про втілення. При цьому кожна публікація так чи інакше торкається проблеми сценічності. Але визначення терміну «сценічність» з точки зору літературознавства та театрознавства дещо відрізняється. Наприклад, укладач «Літературознавчої енциклопедії» Ю. Ковалів вважає, що «йдеться не лише про зовнішні ознаки такого твору (оптимальна тривалість дві-три години, поділ на яви, акти, картини, наявність невеликої кількості дійових осіб), а й про внутрішні, що відповідають «закону сцени», синтетичному театральному мистецтву, де враховують режисуру, акторське виконання, роботу художника, композитора, світлові та шумові ефекти тощо» [3]. Ми бачимо, що автор статті перелічує всі компоненти вистави, але явно віддає перевагу формальним ознакам (довжині п'єси, кількості дійових осіб, можливості показати місце дії). Натомість театрознавець О. Клековкін вважає, що сценічність – це «виграшні сценічні ситуації (переодягання, ошукування, приховування та ін.), вміння драматурга і режисера будувати інтригу сценічного дійства...» [2, с. 466]. Клековкін відзначає моменти, що пов'язані з розвитком сценічної дії, яка не дає виставі перетворитись на художнє читання.

Але відомо, що незважаючи на досить велику кількість п'єс (майже півтора десятка), Леся Українка не дуже хотіла бачити їх на сцені. Її драматичні твори підпадають під поняття «поетичний театр», яке характеризує не жанр твору та не особливу (віршовану чи ритмізовану) організацію тексту, а спосіб світобачення автора. Драма для неї була лише таким способом організації тексту, за допомогою якого носії різних концепцій мали змогу емоційно та пристрасно висловити свою точку зору. На початку XX ст. «драми ідей» Лесі Українки, в яких ставилися питання моралі, ролі релігії та мистецтва в суспільстві тощо, вважалися надто складними для українського побутового театру. Як відомо, сучасні літературознавці також не дуже задоволені втіленням творів Українки на теренах театру, хоча він вже має у своєму розпорядженні засоби не тільки психологічного, але й різних видів експериментального театру, зокрема такого, що звик оперувати не вербальними а зоровими образами. Але й при цьому залишаються певні складнощі у втіленні

«драми ідей». Зокрема, Т. Левчук зауважує: «Проблема поєднання пристрасті та думки постійно стояла перед Лесею Українкою, яка власні сумніви щодо питань сценічного втілення висловлювала у листах. Така проблема завжди стояла і перед акторами та режисерами: що грати в п'єсах Лесі Українки – боротьбу почуттів чи боротьбу думок?» [5, с. 132]. Драматичне напруження творів поетеси сконцентроване насамперед у тропах, метафорах, афоризмах. Вони роблять текст Українки єдиною цілісною структурою, яку важко розірвати акторською грою. Заміна дії пластиною, танцями, співами, що відбувається у багатьох сучасних постановках творів Українки, не завжди вирішує проблему. З точки зору дослідників літератури саме це є найбільш важливим для глядача і дуже складним для виконавців у драматичних творах Українки. Про це, зокрема, згадував ще Юрій Шевельов у статті «Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі?» (1943): «І тут постає перше питання: що взагалі грати в п'єсах Лесі Українки: боротьбу почуттів чи боротьбу думок? Змагання ідей чи змагання емоцій?... Є в творах Лесі Українки і дія, є наростання, є кульмінації (побиття Міріам камінням в «Одержимій», прокляття Юди прочанином в «На полі крові»), є розвиток характерів, але повороти ці зовні дано дуже стисло, не підкреслено для глядача, бо увага авторки спрямована на істотне, внутрішнє» [6, с. 380-381].

Таким чином, акторам заважає велика концентрація ідей, яку складно вмотивувати психологічно і показати засобами сценічної виразності. Тому виконавцям і досі важко опанувати інтелектуально насичені, концентровані діалоги та монологи героїв, які не дають простору для дії. Тексти Українки дуже насичені афоризмами, думки, закладені в них, часто амбівалентні, тому досягнути їх можна, лише перечитавши твір декілька разів.

Ці риси притаманні також драмам та драматичним поемам М.Цветаєвої. Питання щодо їх сценічності в тій чи іншій мірі ставлять усі дослідники, які торкаються драматургії поетеси – А. Саакянц, І. Кудрова, О. Павловський, Д. Кумукова, авторка монографії «Театр М. И. Цветаевой» (Москва, 2007).

Хоча Марина Цветаєва у своїх ліричних циклах свідомо тяжіла до театру, але до написання п'єс звернулася лише узимку 1918-1919 рр., у період спілкування з акторами студії Вахтангова. Наслідком цієї дружби став цикл «Романтика», який складається з шести п'єс, в яких домінує тема кохання («Червоний Валет», «Заметіль», «Фортуна», «Кам'яний Ангел», «Пригода», «Фенікс»). Цей цикл – своєрідне завершення художніх пошуків Цветаєвої 1910-х років. У ранніх драмах Цветаєвої відчувається вплив драматургії Срібного віку, його естетики та стилістики. В цьому підкреслено романтичному театрі почуття героїв були укрупнені, інтрига впліталася у пригоду, а самі герої були шляхетними, дотепними і винахідливими.

Але, прагнучи до іншого типу театру, ніж передбачав цикл «Романтика», Цветаєва звернулася до жанру поетичної трагедії. Алла Ануфрієва відзначала: «Романтика» отличается от цветаевских трагедий так, как поэтическая драма отличается от драматической поэзии. Подчеркнутое нами разграничение подразумевает в первом случае подчинение стихотворной стихии законам театральным; во втором же случае – создание пьесы по законам поэтическим как целостной музыкальной структуры» [1, с. 26].

Поетичні тексти Цветаєвої відзначаються багатогранністю, драматизмом, емоційністю. Для неї важливі не сюжет і не герої, а їх почуття, виражені з особливою експресією. Як і Леся Українка, Цветаєва часто використовує біблійні та міфологічні сюжети. В творчості Цветаєвої також зустрічаються мотиви і образи російського фольклору (як у Лесі – українського), які можна вважати одним з інструментів реалізації власної самотності обох письменниць.

Зокрема у Цветаєвої грецька міфологія, що лежить в основі драматичної поеми «Федра» (частини трилогії «Гнів Афродіти») служить лише інструментом для демонстрації небувалих пристрастей, всепоглинаючої любові, покірної жертвності. Складові поетичного світу Цветаєвої – доля, рок, воля, які проявляються на тлі досить умовно зображених античних героїв і подій. Але при цьому смислоутворюючими засобами стають не тільки лексика, але й риторичні фігури, тропи, рима, ритм та інші засоби організації тексту.

Аналіз ритмічної і змістовної структури драм Цветаєвої показує, що у неї склалося античне розуміння драми як складного художнього обрядового акту, що включав хор, діалог, пантоміму, танець та ін. Для акторів це означає, з одного боку, необхідність розуміння постійних ритмічних та змістовних переходів, а з іншого – можливість використання пластичних та музичних засобів сценічної виразності. В зв'язку з цим Д. Кумукова пише про синтетичну природу театру М. Цветаєвої: «Драматургия Цветаевой являет собой пример реализации идеи синтеза на уровне соотношения музыкальной и театральной категорий. В жанре драмы музыкальными средствами творится театр. Составляющей единицей цветаевского произведения для театра является звук музыкальный. Он и определяет мелодическую, темпо-ритмическую, интонационную, тембральную и даже собственно пластическую партитуру поэтического текста» [4].

Цветаєва намагається вирішувати драматургічні завдання за допомогою музичних засобів. Навіть конфлікт її драматичних поем вибудовується за допомогою мелодико-ритмічного малюнку віршованого

тексту, а зміна ритму розкриває характер та душевний стан персонажів. Синтез мелодики і драми відбивається на сценічності п'єс Цветаєвої та розкриває нові можливості при їх театральному втіленні. Метричні варіації віршованого тексту можуть стати ключем до пластичного вирішення п'єси. По суті, драматичні поеми Цветаєвої, безумовно, орієнтовані на режисерську фантазію, яка обумовлює візуальне і слухове сприйняття текстів глядачами.

Таким чином, особливістю мови драматичних творів Лесі Українки є її афористичність та парадоксальність. Вона робить персонажів (героїв) п'єс складними і виразними, і водночас ускладнює сценічне втілення творів. Бо актор може грати лише одну лінію поведінки, один характер з тих багатьох, що виписує авторка. Тому режисер і виконавець, як правило, обирають якусь одну лінію сценічної дії, яку й намагаються послідовно втілювати. Інколи вдається окреслити додаткові риси характеру засобами пластики.

Натомість основною рисою поетичної мови Цветаєвої можна вважати метафоричність, складність, постійні зміни ритму і римування. Саме це частіше за все ускладнює втілення її драматичних поем на сцені. Але тут на допомогу акторам приходять пластика, ритм вірша передається за допомогою руху, танцю, а метафори, самостійно прочитані режисером, розкриваються як окремі сцени (так було вирішено асоціативний ряд виставі Оксани Дмитрієвої «Казанова» у Харківському театрі ляльок за творами М. Цветаєвої та Д. Казанови).

Джерела

1. Ануфриева А. «Это не пьеса, это поэма...»: В поисках сценического эквивалента поэтического театра Марины Цветаевой / А. Ануфриева // Театр. – 1992. – № 11. – С. 24-32.
2. Клековкін О. Ю. Theatrica: лексикон / О. Клековкін. – Київ: Фенікс, 2012. – 800 с.
3. Ковалів Ю. Сценічність драматичного твору / Ю. Ковалів // Літературознавча енциклопедія / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – Київ, 2007. – Т. 2. – С. 450.
4. Кумукова Д. Д. Музыкально-синтетическая концепция театра конца XIX – начала XX веков и театр М. И. Цветаевой: автореф. дис. ... канд. искусствоведения / Д. Д. Кумукова. – Санкт-Петербург, 2001. – 27 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dissertat.com/content/muzykalno-sinteticheskaya-kontseptsiya-teatra-konsa-xix-nachala-xx-vekov-i-teatr-m-i-tsveta>
5. Левчук Т. Жанрові особливості віршованої драматургії Лесі Українки / Т. Левчук // Леся Українка і сучасність : зб. наук. пр. – Луцьк, 2010. – Т. 6. – С. 126-136.
6. Шерех Ю. Театр Лесі Українки чи Леся Українка в театрі? / Ю. Шерех // Пороги й Запоріжжя: в 3 т. / Ю. Шерех. – Харків, 1998. – Т. 1. – С. 379-389.

Підлісна Ольга Вікторівна

Кандидат мистецтвознавства

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Симонова Альона Вікторівна

Кандидат мистецтвознавства

Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

МОДЕРНІЗАЦІЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ТА ДИЗАЙНУ

Стаття присвячена вивченню впливу мистецьких та дизайнерських елементів на міське середовище. Проаналізовано різні напрями образотворчого мистецтва та дизайну, що приймають участь у формуванні вуличного простору міста Харкова. Досліджено підвищення креативності середовища, що впливає на зростання соціальної свідомості та креативності містян різних соціальних груп. Ключові слова: креативність середовища, арт-об'єкти, дизайнерські засоби, скульптура, графіті, стріт-арт.

У сьогоденному світі двигуном подальшого розвитку стає конкуренція в усіх галузях науки, промисловості, культури і мистецтва. Згідно економічної теорії «кластерного» розвитку, розвинутій у роботах Р. Флориди, Ч. Лэндри и Дж. Хокинса почали набувати значущості вимоги креативного суспільства. Використовуючи потенціал творчого середовища для соціально-економічного розвитку регіону, креативні міста Юнеско грають у ньому значну роль, пропонуючи атмосферу відкритості для творчих процесів, розвивають творчі кластери і полегшують поступовий перехід до глобалізації ринку. Для міського середовища креативних міст характерні синергетичні рішення, засновані на поєднанні різних видів дизайну, образотворчого мистецтва, музики, історії та літератури, сучасних інформаційних технологій та екологічних принципів. Отже, актуальність даного дослідження полягає по-перше, у необхідності систематизації міських об'єктів у галузі образотворчого мистецтва і дизайну, а по-друге – у необхідності визначення креативного потенціалу Харкова. Дане дослідження проводиться з метою визначити, як дизайнерські елементи, міська вулична скульптура, малі архітектурні форми сприяють підвищенню креативності міського середовища, як відбувається креативна трансформація міського простору.

Серед останніх досліджень цього напрямку здебільшого переважають архітектурні пошуки. Так, Шебек Надія, Тимохін Віктор, Третяк Юлія, Колмаков Євгеній, Ольховець Олександр наголошують на

необхідності збереження духовних цінностей у процесі сталого розвитку міст, розглядаючи гармонізацію архітектурного середовища як кінцеву мету та визначальну умову сталого розвитку населених пунктів. Символізації художнього образотворення міського середовища присвячені дослідження І. Булах. Такі американські, європейські та вітчизняні вчені, як Адамі П. Е., Чолкли А., Льюис К., Харди Мерфи М., Сегерс Дж., Гуси, Дейк, Ларсон та Г. Масол, Е. Кузьменко, О. Гайдамака, тощо вивчали вплив середовища на дитячу та юнацьку психіку, зауважуючи велику роль естетичного вигляду простору. Ю. Сосницький, В. Дубінський розглядають об'єкти світлодизайну та візуальних комунікацій як елементи гармонізації міського середовища. Спираючись на попередні дослідження та авторські надбання, відхилимося від педагогічного та архітектурного напрямку саме в бік образотворчого мистецтва та дизайну.

Масові опитування громадської думки, що проводяться для одержання інформації про реакцію людей на зміну політичної, культурної, економічної ситуації, умов власної життєдіяльності, відображають зміст явищ соціального життя, культурні цінності, соціальні норми і соціально-психологічні установки, пов'язані із місцями перебування людей. В умовах тотальної урбанізації в усьому світі проблема місць ігрової діяльності та проведення дозвілля на відкритому просторі стає все більш нагальною проблемою великого міста.

Отже, на вулицях сучасного міста легко знайти велику кількість різноманітних арт-об'єктів та дизайнерських інсталяцій, які сприяють покращенню міського середовища. До таких можна віднести графіті та мурали, скульптури різних типів, арт-об'єкти тимчасового призначення і постійні, витвори ленд-арту, а також дизайнерські: огорожі та паркани, ліхтарі, вуличні меблі, світло дизайнерські об'єкти та комунікативні інтерактивні елементи. Як бачимо, список досить довгий та поширений, тож, розглянемо лише деякі з вищевказаних елементів, ще не розглянуті у попередніх публікаціях.

Якщо відволіктися від спеціально відведених для рекреації міських парків, садів, майданчиків, а пройти вздовж вулиць, особливо центральних, можна знайти чималу кількість арт-об'єктів, насамперед, пов'язаних з рекламою місцевих торговельно-комунікативно-культурних закладів. Це й тематичні скульптури, і веселі дизайнерські інсталяції, яскраво освітлені вітрини або окремі світлові об'єкти. Кожний такий елемент – функціональна стоянка для велосипедів та самокатів або зовсім не функціональна дротяна дамочка на лаві, стім-панковий пес з машинних деталей, або квітковий ведмедик – не просто приваблюють покупців чи відвідувачів. Вони вже своєю присутністю створюють святковий настрій, запрошують до знайомства та обговорення. Чудовим прикладом міського стріт-арту можуть стати світло-дротяні скульптури тварин, нещодавно встановлені у різних куточках міста Харкова, як рекламні елементи відремонтованого Зоопарку. Навіть, швидко проїжджаючи вулицями, не можна не помітити цих жирафів, зебр, левів, які запрошують на відвідини.

Інший елемент – великі настінні мурали – взагалі утворюють свій особливий світ у місті. Вони водночас є великими малюнками-лозунгами, що навчають берегти природу (Синій кіт, птахи, ведмеді – чого тільки не знайдеш), поважати історію («Дякую дідові за Перемогу»). Або портрети відомих міських діячів культури і мистецтва, велетенський Тарас Шевченко, наприклад, що навчають патріотизму краще за слова. А ще – міські пейзажі, які відтворюють архітектурні пам'ятки центру, – чим не пропозиція пишатися своїм містом.

Останнім часом велику роль відіграє світлове оформлення вулиць. Просто відвідавши ввечері початок Сумської, або вулицю Пушкінську, наче потрапляєш у казковий феєричний світ світла. При цьому світлодіодна стеля вулиці підтримана звичайними целофановими гірляндами справляє не сухо-урочисте враження, а піднімає настрій, утворює святкову атмосферу для зустрічей, додає креативу усьому простору вулиці.

Важливо, що й у віддалених від центру районах міста все частіше «працюють» такі арт-об'єкти, викликаючи подив – зацікавленість – впевненість у сьогоднішньому дні – гарний настрій та сплеск креативних ідей для майбутнього.

Таким чином, усі вищеперелічені елементи, що є арт-утвореннями, дизайнерськими інсталяціями або ж функціональними елементами міського середовища, поєднуються на принципах міської синергетики, ефективно впливаючи на гармонізацію відносин людина-оточення, світогляд людини, врешті на міжособистісні взаємодії між членами суспільства. Стає зрозумілим, що задля гармонійного сталого існування суспільства такі художні елементи є необхідним засобом модернізації міського простору.

Джерела

1. Sustainable development and harmonization of the architectural environment of cities / Shebek, Nadia; Timokhin, Viktor; Tretiak, Yuliia; Kolmakov, Ievgenii; Olkhovets, Oleksandr / Second International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2021) 30 June 2021. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202128004009>
2. Булах І. В. Принципи символізації архітектурно-художнього образу міського середовища Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури. – Київ – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.knuba.edu.ua/bitstream/handle/987654321/3033/Bulakh.pdf>.
3. Підлісна О. В. Дизайнерські інновації у підвищенні Креативності міського середовища Харкова // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2019. Pp. 218-226.

Кирпита Тамара Володимирівна
Національна металургійна академія України

МОРАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ Р. Л. СТІВЕНСОНА

Стаття присвячена моральному аспекту творів Р. Л. Стівенсона. Проаналізовано погляди письменника на проблеми моралі, його ставлення до моральних норм сучасної йому епохи, а також вплив релігійного виховання на світогляд письменника. Досліджено відображення поглядів Р. Л. Стівенсона на проблеми моралі, що турбували вікторіанське суспільство, у найбільш знакових творах письменника. Ключові слова: мораль, добро і зло, дуалізм, релігія.

Дослідники відзначають особливий інтерес Стівенсона до морального аспекту художньої творчості: «Увагу письменника, як правило, привертало книги, з яких можна було здобути певний моральний урок» [1; 25]. Саме тому, згідно з думкою О. О. Бельського, Стівенсона приваблювали твори Мередіта, Торо, Хезлітта, поезія Вітмена, «Досліди» Монтеня. Письменник хотів бачити у літературі ідеї, пов'язані з утвердженням добрих почуттів і добрих надій.

Для Стівенсона літературна творчість у більшій мірі залежить від глибини, розвиненості і свіжості художнього мислення письменника. Свідомість вікторіанців перевантажена загальноприйнятими науковими, моральними і соціологічними поглядами, які перетворилися в майже непрозорий фільтр, крізь який життєві враження можуть дійти до внутрішнього світу людини лише у спотвореному вигляді.

Важливим критерієм творчості для Стівенсона є «правда у мистецтві» («truth to the facts»), де першорядну роль грає моральний аспект. Правду в літературі він розуміє доволі незвично: художник завжди повинен бачити у житті світлі сторони і не має права відверто зображати зло. Література повинна бути високоморальною, пробуджувати добрі почуття у душі читача. Поряд із цим, як пише український дослідник І. В. Зборовець, «Стівенсон вважав, що письменник не дає готових життєвих рецептів, морально-етичних схем, скаменілих навек істин. Він формує особистість читача, спрямовує моральну роботу його душі...» [2; 188].

Про те, що Стівенсон основною функцією літератури бачить саме виховання, говорить також Ю. І. Крупнов: «Призначення мистецтва Стівенсон вбачав у тому, щоб показати можливості реального життя: завдання літератури – як найдієвішої форми мистецтва – у «вихованні самим життям» [3; 71].

Таким чином, головне призначення літератури Стівенсон вбачав у вираженні через художній образ можливостей людини, у підборі таких фактів і такій їх сюжетній побудові, щоб можна було показати високе і мужнє у людині, показати шлях до цього через драматичну ситуацію. У цьому Стівенсон вбачав моральну цінність літератури і її пряме призначення. Від цього повинен був залежати і метод художнього відображення дійсності і уявлення про типове не як про загальне і буденне, а як про належне і внутрішньо властиве самому життю, – «правдивий», як його називає сам Стівенсон.

У своєму поділі роману на пригодницький, драматичний і роман характерів Стівенсон виділив головне у їх призначенні – показати складність і суперечливість людського характеру, побудувати оповідь на таких обставинах, щоб викликати сильні емоції й високі думки у читачів.

Для вираження цієї поетичної побудови життя потрібна була не лише досконалість стилю, але і нова художня мова. Поки матеріалом слугували безпосередні спостереження за оточуючою дійсністю, пізнавальна задача могла бути вирішена через вираження свого особистого авторського ставлення до факту, ставлення, забарвленого ліризмом, чи, нарешті, просто через заперечення загальноприйнятого і банального.

Історичний роман Скотта спирався на просвітницький роман і жанрові досягнення готичного роману, такі як побудова інтриги, гострі сутички, сюжетні повороти. Унікальним літературним явищем його робила естетика історичного роману, розроблена Скоттом. Призначення історії, принцип художнього розкриття подій минулого В. Скотт убачав у доцільності історичного процесу. За Скоттом, історія об'єктивно, незалежно від злої чи доброї волі окремих людей має прогресивний характер. Багатогранний роман В. Скотта ніс у собі принцип, за яким вирішальне значення історичних подій і щастя окремих людей визначалось важливістю їх цілей. Тобто, категорія моральності лежить в основі організації його художнього матеріалу. Цей принцип був близький творчій задачі Р. Л. Стівенсона. З розвитком творчості Стівенсон не лише поглиблював і посилював його, але і підніс до ступеню основного художнього методу у романах «Викрадений», «Катріона», «Володар Баллантре», «Вір Гермістон» [3; 72-73].

Федоров О. О. виділяє наступні творчі принципи Стівенсона:

1. Літературна творчість значною мірою залежить від глибини, розвиненості і свіжості художнього мислення. Регламентуючому і респектабельному вікторіанському світогляду протиставляється «свіжий» дитячий погляд, який бачить речі у їх істинному значенні.

2. Увага Стівенсона до «чистого психологізму» – зображення душевних порухів, що виникли внаслідок гострої життєвої ситуації і виходять із самої глибини людської натури без будь-яких перешкод і перекручень.

3. Принцип «мужнього оптимізму» у житті та мистецтві: Стівенсон не визнає значення неприємних фактів для формування світогляду, вважаючи їх шкідливими.

4. Дуалістичне сприйняття світу. Життя Стівенсон розглядає як постійну боротьбу між добром і злом. Звідси уявлення про фатальну роздвоєність людської натури, яке найяскравіше знайде відображення у «Дивній історії доктора Джекілла та містера Гайда» та романі «Володар Баллантре».

5. Прийом двійництва підкреслює відчуття людини у процесі втрати нею тотожності емоційно-духовних і морально-соціальних начал. Причиною цього відчуження є, на думку Стівенсона, спотворення уявлень про етичні цінності у вікторіанській самосвідомості [4; 37].

Дьяконова Н. Я. наголошує, що уявлення про роздвоєність людської натури могло мати своїм витоком християнське вчення про душу, яка завжди була полем битви двох начал – добра і зла, божественного і диявольського, духовного і плотського. Досить прозоро така боротьба спостерігається у новелі «Маркгейм» [5].

«Дивна історія доктора Джекілла і містера Гайда» була закінчена у січні 1886 року. Тема двійника та двосвіття була для Стівенсона однією з найулюбленіших. Взагалі, можна сказати, що тема роздвоєння особистості, сполучення в одній людині вражаючих уяву крайнощів настільки цікавила Стівенсона, що він мовби програв її у двох варіаціях. Своєрідним етюдом повісті була написана разом з Хенлі п'єса «Церковний староста Броді» («Deacon Brodie», 1880), де використовується реальна історія про те, як усіма шанований червонодеревник Броді потрапив на шибеницю за те, що у нічний час, вільний від праць праведних, скоював зухвалі пограбування і крадіжки зі зломом. Подвійне життя поважного майстра відбивало уявлення Стівенсона про фатальну подвійність людської природи. Таке трактування людської душі могло виникнути зі взаємодії різнорідних факторів. Найважливішим було згадане вище християнське вчення про душу, що завжди є полем боротьби двох начал – божественного і диявольського, духовного і плотського, споконвічно гріховного і підлягаючого приборкуванню і придушенню. Кальвіністське виховання, отримане Стівенсоном, було згодом сильно відкориговане як природничо-науковим тлумаченням людини, що широко розповсюдилося після відкриттів Дарвіна, так і протестом проти «прийнятих», специфічно буржуазних понять про чесноту. Але до самого кінця кальвіністське уявлення про первородний гріх не залишало письменника і відбилося в його творах. У незакінченому трактаті «Lay Morals» («Світська мораль»), написаному в 1879, але опублікованому посмертно в 1896 році, Стівенсон відверто пише про силу чуттєвих потягів, речі, які респектабельність не дозволяє згадувати [6; 14-16]. З одного боку, він дивився на стосунки чоловіка та жінки зі спокійною терпимістю людини, яка володіє сучасним знанням свого часу; з іншого боку, усмоктаний з молоком матері кальвінізм – релігія, невід'ємна від трагічної історії його батьківщини, – змушував його внутрішньо страждати від власної нестриманості почуттів і вважати себе великим грішником. Внутрішня суперечливість автора відбилася і в «Дивній історії доктора Джекілла і містера Гайда». Ця суперечливість, у свою чергу, пов'язана з відчуттям письменника, що між мораллю офіційною і мораллю, яка реально існує на практиці, лежить величезна і глибока прірва. Якби суспільство не дивилося з таким лицемірним жахом на природні потяги і прагнення людей, їм не треба було б приховувати свої інстинкти і вчинки, не приходилося б заганяти глибоко усередину свої природні прагнення, що тим самим не приймали б перекрученої від постійного маскуванню форми. Відкидаючи офіційну мораль, Стівенсон вірить, що саме вона є причиною аморальності набагато більш небезпечної, ніж та, що засуджується суспільством. Від цих мотивів повісті Стівенсона недалеко до «Портрету Доріана Грея» Оскара Вайлда.

Джерела

1. Бельский А. А. Литературно-эстетические взгляды Роберта Луиса Стивенсона. Филологические науки. – 1979. №1. – С.23-29.
2. Зборовец И. В. Р. Л. Стивенсон о духовном формировании писателя и его нравственном долге. Литературная учеба. – 1987. № 3. – С. 184-188.
3. Крупнов Ю. И. Роберт Луис Стивенсон – жизнь и взгляды. Зарубежная литература. Ученые записки. – Т. 256, Вып.12. М., 1971. – С.70-73.
4. Федоров А. А. Идеино-эстетические аспекты развития английской прозы. – Свердловск, 1990. – 188 с.
5. Дьяконова Н. Я. Стивенсон и английская литература XIX века. – Ленинград: ЛГУ, 1984. – 192 с.
6. Stevenson R. L. Lay morals. – Project Gutenberg, 2002. – 173 p. URL: <http://public-library.uk/pdfs/7/322.pdf>. (Last accessed: 10.10.2020).

Варпахович Дарья Сергеевна

Белорусская государственная академия искусств

Научный руководитель: Ленсу Яков Юрьевич, доктор искусствоведения, доцент

Белорусская государственная академия искусств

ВЛИЯНИЕ ТРАНЗИТНЫХ ПРОСТРАНСТВ НА ОЗЕЛЕНЕНИЕ ГОРОДОВ БЕЛАРУСИ

В данной работе будет рассмотрено влияние транзитных пространств на озеленение, социальную и психологическую адаптацию городского населения, выразительность современных междомовых пространств Беларуси. Ключевые слова: экодизайн, экология, озеленение, зоны отдыха, городская среда, транзитные пространства.

Если рассматривать благоустройство междомового городского пространства Беларуси, можно заметить очень неравномерное распределение зеленых насаждений: в каких-то реализованных городских проектах идет упор на экологию и современные тенденции оформления городского пространства, в других же озеленению и социализации междомового пространства вообще не уделяется внимания. Из-за неорганизованного подхода к оформлению междомовой среды современные белорусские города озеленены очень прерывисто – разные городские районы имеют совершенно разный уровень благоустройства: от качественного или приемлемого – до абсолютно некомпетентного, не соответствующего современным экологическим нормам, комфортным социальным и психологическим аспектам адаптации городского пространства.

Недостаток зеленых насаждений некоторых междомовых пространств, а также свойственная белорусским городам аритмичность городского озеленения, отчётливо просматриваются на спутниковых картах и городских планах с воздуха: скудность озеленения некоторых современных районов резко контрастирует с озеленением районов времен БССР.

На сегодняшний день главным недостатком междомовой среды городов Беларуси, препятствующим её качественному озеленению, является упор на транзитность городского пространства, без насыщения этого пространства дополнительной функциональностью, расширенным смыслом. Транзитные пространства – это пространства, в которых человек передвигается между исходными и целевыми точками или ожидает такого передвижения. Дом, парковка, офис, метро, магазин, остановка, кафе – хороший пример конечных точек фиксированных пространств, между которыми нужно передвигаться. В такой среде дворы, улицы, парки и скверы воспринимаются горожанами исключительно как транзитные пространства, которые надо скорее преодолеть, чтобы добраться до очередной целевой точки. В такой модели городской среды упор делается на эффективность, скорость, емкость и насыщение максимально возможным количеством коммерческих объектов. Один из характерных признаков такой среды – приоритет транспорта над проблемами пешеходов.

Вначале такая среда достаточно эффективно ускоряет темп городской жизни за счёт рационализации городского пространства и насыщения её транспортными системами. Однако, большое количество таких пространств приводит к противоположному эффекту: увеличению пребывания городского жителя в дороге – за счет большого количества автомобилей и вызванных ими заторов и пробок, снижению эффективности жизнедеятельности человека – за счет накопления усталости от слишком скоростной и перенасыщенной коммерцией окружающей среды; а недостаток благоустройства и озеленения, который бы уменьшил влияние коммерческого давления, быстро приводит к увеличению социальной неудовлетворенности и повышенному уровню стресса. Нахождение в таком пространстве для человека характеризуется присвоением временного социального статуса, потерей идентичности – он становится безликим пешеходом, у которого нет привязанности и интереса к окружающей его среде. Человек, пробегающий через город по пути из дома на работу и обратно, перестаёт его замечать, у него пропадает эмоциональная привязанность к городской среде и вовлеченность в городскую жизнь.

Такой коммерческий подход к организации городского пространства опирается на модель общества и среды, свойственную городам XX в., где игнорируется необходимость поддержания стабильности уличной эко-среды и удовлетворения социальных проблем населения. Для Беларуси такая модель оформления городского пространства была характерна в 1990 – 2000 г.

Эта модель организации городского пространства на протяжении всего своего существования подвергалась критике со стороны общества, экологов, архитекторов и дизайнеров, и на сегодняшний день считается сильно устаревшей, а уровень жизни в такой среде считается неудовлетворительным для человека, особенно для его психологического здоровья. Для Республики Беларусь эта модель среды так же

неактуальна уже более 20 лет, однако на нее все равно продолжают ориентироваться при создании современных междомовых пространств.

Лучше всего такая модель видна на примере организации автомобильных дорог и приоритете парковочных мест над озеленением и благоустройством в городской среде. Автомобиль в системе транзитного пространства – одна из ключевых единиц в системе передвижения между исходными и целевыми точками, поэтому ему всегда будет отдаваться приоритет над пешеходом. Естественно, когда в приоритете идет создание инфраструктуры для личного транспорта, – для экологичных пешеходных зон и качественного озеленения просто не остается места. Особенно пагубное влияние такой подход оказывает на реализацию жилых комплексов, когда от 50-70% междомового пространства дворовых территорий отдается под парковочные места.

Транзитные пространства и ориентация на автомобильное движение также негативно влияют на создание безбарьерной среды: заборы, оградительные элементы, высокие бордюры – препятствуют созданию дорожных происшествий, но перорально создают помехи на пути перемещения горожан, препятствуют качественному озеленению, сужают междомовые пространства, превращая города в узкие лабиринты из бетона, стекла и металла.

Совокупность вышеперечисленных проблем не только ухудшает возможности передвижения пешеходов в черте города и сокращает общее времяпрепровождения среднестатистического городского жителя вне дома, но и ставит под угрозу социальные и культурные функции городов, а растущее автомобильное движение постепенно вытесняет пешеходов с городских улиц.

В современной городской среде функции транзитного пространства уже недостаточно – улицы и жилые дворы должны выступать местом для встреч, обмена знаниями, культурного досуга и активной городской жизни. Человек – не машина, поэтому для него нельзя разрабатывать пространства с учетом лишь его транзитности. В системе, где городское планирование будет отдавать приоритет только эффективности пространства, а так же количественным, а не качественным характеристикам этого пространства и качеству проведенного в нем времени, – всегда будут возникать проблемы экологичности, социальной и психологической адаптации городского населения, проблемы невыразительности и безликости окружающего пространства.

Источники

1. McLennan J., The Philosophy of Sustainable Design: the future of architecture / Jason F. McLennan. – Kansas City; Missouri. Press, 2004. – 324 p.
2. Гейл Я. Города для людей / Я. Гейл; пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2012. – 276 с.
3. Нефёдов В. А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды / В. А. Нефёдов. – СПб.: 2002. – 295 с.: ил.

Розділ третій*Економіка, юриспруденція, політика, публічне адміністрування***Олехнович Лариса Владимировна***Белорусско-Российский Университет***Азарова Валерия Александровна***Белорусско-Российский Университет***РИСКИ РАСЧЕТНЫХ ОПЕРАЦИЙ, ПРОВОДИМЫХ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И СПОСОБЫ УПРАВЛЕНИЯ ИМИ**

Статья посвящена современным рискам безналичных расчетов коммерческих банков. Исследована динамика мошеннических действий, связанных с безналичными расчетами в Республике Беларусь. Рассмотрены современные предложения управления рисками в банковской деятельности при совершении безналичных расчетов. Ключевые слова: скримминг, фишинг, токены, фрод-мониторинг.

В современных условиях правонарушения в сфере банковской деятельности представляют серьезную угрозу экономическим интересам всего общества. В результате интенсивного развития и внедрения современных информационных технологий в мире активизировались процессы формирования глобального информационного пространства, повлекшие за собой и появление новых вызовов и угроз.

Основными проявлениями мошенничества с использованием реквизитов карточек в 2020 году являлись: активизация мошенничества с применением таких методов, как фишинг, вишинг, взлом учетных записей пользователей в социальных сетях; мошеннические звонки держателям в результате утечки персональных данных на маркетплейсе «Joom»; получение злоумышленниками логина/пароля и ключа доступа к системе дистанционного банковского обслуживания; мошенничество по токенам; рассылка в социальных сетях уведомлений о выигрышах, при этом держатели сами вводят реквизиты карточек для получения приза/выигрыша; увеличение доли мошеннических операций на онлайн-сервисах, которые занимаются продажей цифровых товаров: компьютерных программ и игр; присутствие фактов «friendlyfraud» мошенничества.

Страны, в которых подвергались скриммингу карточки банков, подключенных к ОАО «Банковский процессинговый центр»: Российская Федерация (25%); Беларусь (25%); Великобритания (15%); Канада (9%); Индонезия (9%); Германия (9%); Австрия (8%).

Согласно данным ОАО «Банковский процессинговый центр», по итогам 2020 года количество мошеннических операций по карточкам банков, распределилось следующим образом:

- 71% – мошенничество с использованием реквизитов карточек;
- 29% – мошеннические действия, связанные с перехватом счета.

В 2020 году 85% мошеннических операций без присутствия карточки имеют признак использования технологии 3-dsecure. Количество случаев мошенничества, совершенного с платежными картами с 2016 по 2020 годы:

- 2016 год – 6 случаев;
- 2017 год – 4 случая;
- 2018 год – 6 случаев;
- 2019 год – 1 случай;
- 2020 год – 9 случаев.

Согласно мнению представителей Банковского процессингового центра, с большой долей вероятности в 2021 году будут проявляться следующие способы мошенничества:

- мошенничество с использованием приемов социальной инженерии;
- использование атакующими одноразовых ссылок на веб-фишинг;
- атаки шифровальщиков, блокирующих доступ к данным и требующие выплаты определенной суммы злоумышленникам для возвращения доступа к ценной информации;
- применение искусственного интеллекта для повышения эффективности вредоносного программного обеспечения

Необходимыми действиями со стороны коммерческих банков должны являться:

1. повышение финансовой грамотности населения;
2. постоянное совершенствование системы фрод-мониторинга и безопасности;
3. круглосуточный мониторинг операций, совершаемых при использовании карточек. При выявлении предположительно мошеннических операций карточка блокируется банком и направляется

уведомление клиенту о блокировке. Информация о предположительно мошеннических операциях направляется в Национальный банк для аккумулирования и организации взаимодействия между банками в данном направлении (практика ОАО Беларусбанка);

4. внедрение системы фрод-мониторинга в различных каналах продаж (практика БПС-Сбербанка). В частности, завершается интеграция системы дистанционного банковского обслуживания физических лиц с системой фрод-мониторинга. Внедряемая система позволит существенно сократить денежные потери наших «невнимательных» клиентов за счет использования системы искусственного интеллекта, позволяющего построить профиль поведения клиента и анализировать все операции клиента с точки зрения их соответствия обычному поведению клиента. Все подозрительные транзакции (выпадающие из обычного поведения клиента) будут направлять на дополнительную авторизацию или блокироваться;

5. использование токенов в безналичных расчетах.

Новые экономические реалии, активная интеграция страны в мировую экономику, вступление во Всемирную Торговую Организацию, обусловили острую необходимость повышения конкурентоспособности отечественной банковской системы, что невозможно без внедрения новых технологий и инновационных услуг, которые сопряжены с риском. Возможность реализации этих рисков, а также нарастающие угрозы, связанные с мошенническими операциями в этой сфере банковской деятельности, заставляет банки по-новому взглянуть на проблемы экономической безопасности и искать адекватные, комплексные подходы к отражению рисков и угроз экономической безопасности.

Источники

1. Банковский кодекс Республики Беларусь: Закон Респ. Беларусь, 25 окт. 2000 г., № 44-З: с изм. и доп.: текст по состоянию на 17 июля 2018 г. // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2018. – Режим доступа: <http://www.pravo.by> Официальный сайт Национального банка Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by>
2. Официальный сайт Банковского процессингового центра. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://nrc.by>

Каленчук Юлія Валентинівна

Полтавський державний аграрний університет

Науковий керівник: Кулик Вікторія Анатоліївна, доктор економічних наук, професор

Полтавський державний аграрний університет

АУТСОРСИНГ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ

Проаналізовано поняття «аутсорсинг» у працях вчених-економістів. Систематизовано основні види послуг, що надаються консалтинговими фірмами в Україні та закордоном. Визначено напрями розвитку ринку консалтингових послуг в Україні, пов'язані із обліком оплати праці. Ключові слова: аутсорсинг, винагорода за працю, заробітна плата, консалтинг, супутні послуги консалтингових фірм.

Аутсорсинг – це поширений вид підприємницької діяльності, пов'язаний із виконанням робіт та послуг в ІТ-сфері, логістиці, ресурсному забезпеченні виробничих процесів, маркетингових послугах, бухгалтерському обліку, рекрутингу, обробці та систематизації інформації.

Вивчаючи етимологію поняття «аутсорсинг» дізнаємося, що з англ. *outsourcing* – це використання зовнішнього ресурсу. У підприємницькій діяльності аутсорсинг – це використання послуг іншої компанії для виконання внутрішніх функцій підприємства. Наприклад, ведення бухгалтерського обліку, набір персоналу тощо.

Регламентация поняття «аутсорсинг» здійснюється Національним класифікатором України «Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010». Згідно із зазначеним нормативним документом – аутсорсинг – це угода, згідно з якою замовник доручає підряднику виконати певні завдання, зокрема, частину виробничого процесу або повний виробничий процес, надання послуг щодо підбору персоналу, допоміжні функції.

Вперше використання аутсорсингу було зафіксовано в автомобілебудівній галузі у 70-х роках ХХ ст. З 90-х років ХХ століття аутсорсинг інтегрувався у різні галузі бізнесу у міжнародному масштабі. Аутсорсинг відрізняється від купівлі разових послуг більш тривалим періодом взаємодії підприємства-замовника та аутсорсингової компанії.

На початковому етапі розвитку аутсорсинг використовувався у таких сферах як послуги охорони, кейтеринг, готельно-ресторанні послуги, клінінг.

Пізніше, після світової фінансової кризи 2009 року, послуги з аутсорсингу почали надаватися у сфері найму персоналу, сфері інформаційно-комунікаційних технологій, у фінансовій сфері.

У два останні десятиліття аутсорсинг набирає розвитку на міжнародному та регіональних ринках. За допомогою аутсорсингу компанії мають змогу підвищити конкурентоспроможність, отримати доступ до висококваліфікованих кадрів за помірну ціну, збільшити ефективність діяльності шляхом оптимізації бізнес-процесів.

У більшості випадків мета аутсорсингу – це залучити висококваліфікованих професіоналів за найбільш доступною ціною. Різні країни по-різному належать до залучення компаній з інших країн на умовах аутсорсингу. Серед країн-виконавців лідирують Індія та Китай. До них надходять замовлення із країн Європи, США, Японії. Україна, як країна, орієнтована на експорт своїх послуг, постачає послуги переважно до США, країн ЄС та Ізраїлю.

Україна посідає 24 місце в ТОП-25 глобального рейтингу GlobalServicesLocationIndex, GSLI. За версією Bloomberg, що оцінює інноваційність економік світу, Україна посідає 42 місце.

Для того, що прийняти рішення про використання аутсорсингу, компанії враховують наступні фактори:

- 1) використання висококваліфікованого персоналу за нижчими цінами;
- 2) економія на соціальному забезпеченні працівників;
- 3) компанія може використовувати послуги аутсорсингових компаній у конкретні періоди (не увесь час);
- 4) більшість аутсорсингових компаній працюють за міжнародними стандартами, тому послуги їх послуги є передбачувано якісними.

Розглядаючи передачу на аутсорсинг бухгалтерських послуг, акцентуємо увагу на аутсорсингу розрахунків з оплати праці.

Розрахунки з оплати праці одна із найскладніших ділянок бухгалтерського обліку. Це пов'язано із великою кількістю ситуацій, що можуть виникати при нарахуванні заробітної плати працівникам. Наприклад, заробітна плата пільговим категоріям, відпустки, лікарняні, тощо. Бухгалтерський облік розрахунків з оплати праці регламентується цивільним, трудовим, податковим правом та нормативно-правовими актами, що регулюють ведення обліку. На усіх без винятку підприємствах актуальними є питання з нарахування заробітної плати, розрахунку ЄСВ та податків на заробітну плату.

Компанії, що мають велику кількість персоналу можуть оптимізувати витрати, пов'язані з обліком заробітної плати залучивши консалтингову компанію для виконання цієї ділянки роботи. Така послуга є актуальною для компаній із регіонів, де відчувається нестача кваліфікованих бухгалтерських кадрів. Оскільки, ведення обліку розрахунків з оплати праці потребує спеціальних знань не лише з бухгалтерського обліку, а і юридичних знань.

Облік кадрів, облік нарахування та виплати заробітної плати, звітування за цими ділянками обліку – є обов'язковими для підприємств усіх галузей.

На підприємствах малого та середнього бізнесу обов'язки головного бухгалтера, зазвичай, виконує власник підприємства. Проте, зі зростанням обсягів діяльності власник делегує ці повноваження іншій особі – головному бухгалтеру. І перший, і другий спосіб ведення обліку є цілком правомірними, проте потребують високої кваліфікації у зазначеному напрямі роботи. Знайти такого бухгалтера-універсала важке завдання.

Аутсорсинг кадрового обліку та розрахунку заробітної плати допоможе: заощадити на заробітній платі бухгалтера і кадровика, доручивши роботу професійній бухгалтерській фірмі; мінімізувати ризики, пов'язані з дотриманням законодавства; розробити та впровадити системи оплати праці і мотивації, які враховуватимуть індивідуальні особливості вашого бізнесу.

Отже, світ змінюється під впливом цифрових технологій та глобалізації бізнесу. Конкуренція між підприємствами постійно зростає, що змушує компанії оптимізувати свої бізнес-процеси. Одним із видів підвищення ефективності діяльності є передача окремих ділянок роботи на аутсорсинг. Наприклад, передача на аутсорсинг ділянки обліку, пов'язаної із розрахунками з оплати праці дозволяє отримати послуги з нарахування заробітної плати, відстеженням за дотриманням клієнтами норм законодавства, що регулює трудові відносини, законодавчих гарантій в оплаті праці, правильністю організації кадрового діловодства та обліку робочого часу. Такий підхід дозволить ефективніше використовувати ресурси підприємства та підвищити його рентабельність.

Джерела

1. Кулик В. А. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень на підприємствах електронного бізнесу. Випереджаючий інноваційний розвиток: теорія, методика, практика: монографія / В. А. Кулик. – Суми: Триторія, 2018. – С. 255-267.
2. Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку: монографія / В. А. Кулик. – Полтава: РВВПУЕТ, 2014. – 380 с.
3. Мілька А. І., Кулик В. А. Управління витратами в контексті підвищення ефективності діяльності підприємств. Сучасні економічні дослідження: теорія, методологія, практик: матеріали II Міжнародної наукової конференції (м. Кельце, 27 вересня 2019 р.). – Кельце (Республіка Польща), 2019. – С. 51-54.
4. Плаксієнко В. Я., Верига Ю. А., Кулик В. А., Карпенко Є. А. Облік, оподаткування та аудит: навч. посіб. – Київ: ЦУЛ, 2019. – 509 с.
5. Левченко З. М., Кулик В. А., Дугар Т. Є. Організація розрахунків при здійсненні інтернет-торгівлі. Соціально-компетентне управління корпораціями в умовах поведінкової економіки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 18 лютого 2021 р.). – Луцьк, 2021. – С. 346-348.

Волкова Ольга Викторовна
Белорусско-Российский университет
Фаталиева Елизавета Васильевна
Белорусско-Российский университет

СТРАТЕГИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Исследованы сущность и назначение стратегической модели повышения уровня эффективности деятельности предприятия. Представлены основные этапы разработки и реализации данной модели. Предложена к внедрению стратегическая модель, основанная на диверсификации деятельности и сочетании двух подстратегий: стратегии в области производства и стратегии в области реализации. Ключевые слова: стратегическая модель, эффективность деятельности, этапы разработки и реализации; стратегия в области производства, стратегия в области реализации.

Актуальность. Разработка и внедрение стратегической модели повышения уровня эффективности деятельности предприятия является актуальным вопросом в условиях динамизма внешней среды функционирования и высокого уровня конкуренции. Данная модель предоставляет собой важный инструмент воздействия на такие критерии деятельности предприятия, как уровень финансового состояния и размер финансовых результатов. Она позволяет обеспечить более выгодное представление продукции (работ, услуг) и предприятия в целом на рынке, выявить существующие риски и определить методы их снижения. Стратегическая модель дальнейшего развития предприятия является основой эффективной системы управления, так как расходы на ее разработку и внедрение будут значительно меньшими, чем убытки от необдуманных решений.

Обзор источников. Многие ученые и специалисты занимаются выявлением стратегической модели повышения уровня эффективности деятельности предприятия. Это позволило внести значительный научный вклад в решение изучаемой проблемы. Большой интерес представляют учебники и учебная литература, раскрывающая вопросы разработки стратегии деятельности таких авторов, как Альберт М., Герчикова И. Н., Гугелев А. В., Дорофеев М. Л., Ковалев В. В., Мескон М. Х., Хедоури Ф. и другие.

Основной материал. Стратегическая модель повышения уровня эффективности деятельности предприятия представляет собой совокупность взаимосвязанных стратегических мероприятий, а также инструментов и методов их реализации. Она характеризует наиболее важные аспекты стратегического процесса, который включает совокупность последовательных и связанным между собой этапов, направленных на повышение уровня результативности.

Стратегическая модель может сочетать различные по функциональному уровню стратегии, которые в совокупности формируют определенную линию поведения на рынке. Таким образом, предприятие может одновременно реализовать несколько стратегий, которые в совокупности формируют общую стратегию развития предприятия.

Данные стратегии имеют свои специфические особенности, однако согласуются между собой и подчинены основной цели и задачам деятельности. Предприятие строит свою стратегическую модель в разных направлениях: в производстве; в реализации; в отношении работников; в области маркетинга и т. д. Однако в целом данные стратегии объединены общими целью, задачами, а также методами и инструментами их реализации. Например, стратегия развития инвестиционной и инновационной деятельности связана с расширением производственной деятельности и повышением уровня качества продукции (работ, услуг) [2, с. 52]. Т. е. разработка и внедрение указанной стратегии предопределяет стратегию в области производства и повышения качества. Разработка и реализация стратегической модели повышения уровня эффективности деятельности предприятия предполагает наличие достоверной информации о его текущем состоянии, а также перспективах развития. Это позволяет наиболее результативно осуществить переход из настоящего в будущее.

Основным элементом стратегической модели повышения уровня эффективности деятельности является выделение и обоснование ее последовательно реализуемых этапов.

К ним относятся следующие: оценка внешних условий функционирования; анализ внутренних условий развития; осуществление процесса стратегического управления; выявление и обоснование основной стратегической модели и порядка действий в случае изменения условий; внедрение в деятельность предприятия стратегической модели для повышения уровня ее эффективности; оценка результатов внедрения по окончании установленного срока реализации стратегической модели.

Стратегическую модель повышения уровня эффективности деятельности предприятия можно

рассмотреть на примере конкретного предприятия, а именно ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект». Оно является одной из ведущих проектных организаций Могилёвской области Республики Беларусь в области инженерных изысканий и проектирования строительства жилых, гражданских, производственных и сельскохозяйственных зданий, а также сооружений и инженерных сетей [1].

В последние годы в ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» произошло уменьшение конечных финансовых результатов, что повлияло на снижение показателей эффективности его деятельности. Поэтому предлагается к внедрению следующая стратегическая модель, основанная на диверсификации деятельности и сочетающая две подстратегии:

1) Стратегия в области производства за счет расширения сферы услуг в результате участия в тендерной деятельности в сфере гражданского строительства. Данная стратегия реализуется путем предоставления пакета тендерного сопровождения «Базовый», «Тендер +» и «Комплексное обслуживание», а также осуществления оценки, консультирования по приобретению, продаже и аренде земельных участков.

2) Стратегия в области реализации путем осуществления организации мини-кафе для заказчиков и собственных сотрудников на свободной площади предприятия.

Стратегия в области производственной деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» включает оказание более широкого перечня услуг. Особое внимание предлагается обратить на расширение деятельности за счет участия в тендерной деятельности в сфере гражданского строительства. Это касается, в том числе участия в различных региональных программах и конкурсах.

Одними из наиболее развитых электронных площадок для участия в тендерах являются www.goszakupki.by и www.zakupki.butb.by. Основными новыми услугами, предлагаемыми к развитию и активной реализации, предлагается сделать оказание помощи в привлечении на конкурсной основе через торги подряда участников инвестиционной деятельности, в том числе разработка рекомендаций по составу тендерного комитета, участие в работе тендерного комитета, разработка тендерной документации, организации и проведения тендера, участие в подготовке договоров на проектирование, строительство, использование объектов инвестиционной деятельности.

Предлагается реализовать данный вид услуг следующими «пакетами»:

- а) пакет тендерного сопровождения «Базовый»;
- б) пакет тендерного сопровождения «Тендер+»;
- в) пакет тендерного сопровождения «Комплексное обслуживание», который предусматривает сопровождение участника размещения заказа на электронных торгах в течении трех месяцев;
- г) юридическое сопровождение тендеров.

Актуальность данного предложения заключается в том, что участие в электронных торгах и аукционах предъявляет высокие требования к участникам процедуры и далеко не все имеют достаточный опыт, размеры уставного капитала, а зачастую просто не имеют нужных специалистов для допуска к участию в торгах из чего следует, что аккредитация и участие требуют дополнительной поддержки со стороны опытных и надежных партнеров.

Стратегия в сбытовой деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» заключается в открытии мини-кафе, которое при грамотной ценовой политике и тщательно проработанном меню принесет дополнительную прибыль предприятию. Небольшие уютные кафе пользуются популярностью вне зависимости от размера населенного пункта. В отличие от ресторанов, эта сфера общественного питания не предусматривает обширного перечня блюд и прочих изысков – в кафе люди приходят с целью быстро перекусить и провести время во время вынужденного ожидания.

К преимуществам открытия мини-кафе в здании ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» относятся: невысокая конкуренция; высокая рентабельность проекта; быстрая окупаемость; высокая посещаемость. Недостатками являются в основном затраты на закупку оборудования и продуктов, а также повышенные требования контролирующих органов, как к предприятию, реализующему продукты питания.

В условиях постоянно меняющейся внешней и внутренней среды функционирования предприятия широкую актуальность получила проблема формирования стратегической модели повышения уровня эффективности его деятельности. Данная модель позволяет улучшить результативность всех аспектов деятельности предприятия и повысить уровень его развития в долгосрочной перспективе.

Источники

1. Главная / Официальный сайт ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» // [Электронный ресурс]. – 2021. – Режим доступа: <http://imssp.by>
2. Лубков В. А. Стратегическая модель развития коммерческой организации / В. А. Лубков // Экономический анализ: теория и практика. – 2011. – № 28 (235). – С. 51-57.

Азарова Валерия Александровна
Белорусско-Российский Университет
Олехнович Лариса Владимировна
Белорусско-Российский Университет

УПРАВЛЕНИЕ КРЕДИТНЫМ ПОРТФЕЛЕМ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена современным проблемам кредитования. Исследовано состояние банковской системы Республики Беларусь. Рассмотрены современные предложения управления рисками в банковской деятельности при совершении кредитования. Ключевые слова: кредитный риск, просроченная задолженность, необслуживаемые активы, диверсификация, индекс концентрации.

Для банковской системы Республики Беларусь 2020 год сопровождался большими трудностями. Совокупная прибыль банков Беларуси снизилась в 2020 году с 1,2 млрд р. до 1 млрд р. Фактором снижения объема прибыли по сравнению с 2019 годом послужило значительное увеличение отчислений в специальный резерв на покрытие возможных убытков по активам, подверженным кредитному риску. Прирост составил 501,6 млн. рублей, или 59,5%. Также значительную роль сыграло увеличение прочих банковских расходов. Прирост составил 817,4 млн. р.

Для 2020 года также характерен был рост активов банковского сектора, подверженных кредитному риску. Их величина на 1 января 2021 г. составила 71,6 млрд р. По сравнению с 2020 годом снижение данного показателя составило 13 млрд р. Это явилось следствием изменения курса белорусского рубля по отношению к иностранным валютам.

Доля необслуживаемых активов в банках на 1 января 2021 г. составила 4,8% (на 1 января 2020 г. – 4,6 %), при этом объем необслуживаемых активов был получен в размере 3,5 млрд р. Объем увеличения за 2020 год составил 729,7 млн р., или 26,8%.

Степень покрытия специальными резервами активов, подверженных кредитному риску, увеличилась с 6,2% на 1 января 2020 г. до 6,6% на 1 января 2021 г.

Величина достаточности капитала банка была соблюдена коммерческими банками за 2020 год, в том числе с учетом значений консервационного буфера. Коэффициент достаточности нормативного капитала на 1 января 2021 г. составил 17,2%, что на 7,2% выше установленного норматива.

Нормативы ликвидности, применяемые к коммерческим банкам, также были соблюдены за рассматриваемый период. Величина покрытия ликвидности в целом по действующим банкам на 1 января 2021 г. составила 122,9 %, что на 22,9 % выше установленного норматива. Величина чистого стабильного фондирования в целом по действующим банкам на 1 января 2021 г. составляла 119,1 %, что на 19,1 % выше установленного норматива.

Задолженность по кредитам достигла 57,4 млрд р. Увеличение за 9 месяцев 2020 года составило 18,5 %.

Рост кредитов, выданных юридическим лицам, составил 21,9%, или 41,8 млрд р. Рост кредитов, выданных населению составил 10,4% , или 15,5 млрд р. Средства юридических лиц выросли на 14,8%. Объем средств населения в банках снизился на 3,4%.

С начала 2021 г. доля необслуживаемых активов юридических лиц увеличилась с 6,7 до 6,9%. У отдельных банков доля необслуживаемых активов превышает безопасный уровень в 10%. Доля необслуживаемых активов, выданных физическим лицам, с начала года снизилась с 0,8 до 0,7%. Просроченная задолженность по кредитам, выданным юридическим лицам, на 01.07.2021 составила 92,3 млнр., что на 15,6 млн р., или 20,3% больше уровня соответствующего периода прошлого года.

На приведенные изменения повлияли следующие сферы деятельности:

1. оптовая и розничная торговля;
2. ремонт автомобилей и мотоциклов (рост просроченной задолженности составил 8,9 млнр. или 31,8%);
3. обрабатывающая промышленность (рост составил 7,2 млнр. или 30,8%);
4. строительная отрасль (рост составил 8,1 млнр. или в 3,7 раза).

Значительное снижение просроченной задолженности наблюдалась в сфере транспортной деятельности, складирования, почтовой и курьерской деятельности (уменьшение на 4,6 млнр., или 63,9%).

В целях оптимального распределения кредитных ресурсов необходимо прежде всего исходить из необходимости определения соответствия по ряду критериев между пассивными операциями (в части депозитов) и активными операциями (в части кредитов. Это необходимо для избежания роста риска

ликвідності. При побудові моделі управління пасивами в відповідності з активами важке значення має дотримання нормативів Національного банку.

Одним із шляхів розв'язання проблем зниження кредитного ризику має значення проведення грамотної диверсифікації кредитного портфеля банку.

Для того, щоб виявити прогнозний обсяг кредитних ресурсів комерційного банку, необхідно побудувати прогноз структури пасивів банку. При цьому можна розглянути матрицю ймовірностей переходу, або теорію ланцюгів А. А. Маркова. Матриця переходу будується на даних про результати переміщення з групи в групу, тобто зміни структури вивчаємого процесу. Це означає, що прогноз структури пасивів здійснюється на основі спостережених тенденцій за минулі періоди, які враховують і фактори попиту населення на депозитні послуги, і потребу в міжбанківському кредитуванні і т.д.

Достиження цілей оптимальної диверсифікації кредитного портфеля банку необхідно ґрунтуватися наступною методикою:

Проведення оцінки ступеня диверсифікації кредитного портфеля. Аналіз кількості галузевих груп в портфелі передбачає ранжування ступенів диверсифікації від низької до надзвичайно високої. Якщо n – кількість галузевих груп, то ступінь диверсифікації портфеля можна визначити наступним чином:

1. низька диверсифікація, при дотриманні умови $n \leq 3$;
2. середня диверсифікація, при дотриманні умови $4 \leq n \leq 7$;
3. достаточна диверсифікація, при дотриманні умови $8 \leq n \leq 10$;
4. висока диверсифікація, при дотриманні умови якщо $11 \leq n \leq 13$;
5. надмірна, або гіпердиверсифікація при дотриманні умови $n \geq 14$.

Якщо виявлена надмірна диверсифікація, то при даних обставинах можуть виникнути складності управління з великою кількістю галузевих сегментів.

Аналітична система регіонального банку не завжди забезпечена якісною системою моніторингу галузевих ризиків при їх багатогранності, висококваліфікованими спеціалістами для аналізу кредитоспроможності позичальників з різних галузей. Крім того збільшення витрат на аналіз, моніторинг і підготовку класичних аналітиків може виявитися нерентабельним.

Необхідність викликає проведення оцінки концентрації кредитного портфеля. Ця оцінка може вироблятися на основі розрахунку ваги кожної галузі в портфелі.

В якості міри галузевої концентрації кредитного портфеля може також розраховуватися індекс концентрації Херфіндала – Хіршмана (ННІ).

Назначення даної процедури – запобігти концентрації ризиків в певних галузях воно уникнення банківських втрат.

Источники

1. Банковский кодекс Республики Беларусь: Закон Респ. Беларусь, 25 окт. 2000 г., № 441-3: с изм. и доп.: текст по состоянию на 17 июля 2018 г. // Национальный правовой интернет-портал Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravo.by>
2. Официальный сайт Национального банка Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbrb.by>
3. Петрученко И. В. Направления повышения качества управления корпоративным кредитным портфелем в условиях финансовой нестабильности / И. В. Петрученко // Евразийский Научный Журнал. – 2016. – №1. – С. 8.

Шарко Євген Ігорович

Луганський національний аграрний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ШЛЯХОМ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО АУДИТУ

Розглянуто сутність та поняття «оптимізація оподаткування». Проаналізовано методи підвищення ефективності діяльності малого підприємства шляхом оптимізації оподаткування та залучення зовнішнього аудиту. Розроблено висновок, що оптимізація оподаткування та залучення зовнішнього аудиту дозволить значно підвищити ефективність функціонування досліджуваного малого підприємства. Ключові слова: малий бізнес, оптимізація оподаткування, зовнішній аудит, діяльність малого підприємства.

Малий бізнес сприяє підтримці конкурентного середовища, вирішує проблему зайнятості, сприяє практичному впровадженню інновацій. Малий бізнес – основа економіки сучасної держави. Податкові надходження від малого бізнесу – основа бюджетів. Ефективність діяльності підприємств, їх прибутковість і організаційна форма безпосередньо залежать від діючої в країні податкової системи. Для забезпечення

прибутковості підприємства, рекомендується перед здійсненням тих чи інших дій, укладенням договору або підписанням контракту, проводити розрахунки податків і зборів, які потрібно буде сплатити при їх здійсненні.

Податкова оптимізація лежить в основі податкового планування. Оптимізація оподаткування – це організаційні заходи в рамках чинного законодавства, пов'язані з вибором часу, місця та видів діяльності, створенням і супроводом найбільш ефективних схем та договірних взаємин, з метою збільшення грошових потоків компанії за рахунок мінімізації податкових платежів.

Об'єктом нашого дослідження для майбутньої кваліфікаційної роботи стало мале приватне підприємство, яке працює у сфері надання послуг. Аналізуючи діяльність малого підприємства ми виявили, що підприємство веде оперативний, бухгалтерський, податковий і статистичний облік, складає та подає звітність у відповідності до чинного законодавства України. На приватному підприємстві застосовується спрощена система оподаткування, обліку та звітності. Підприємство має стабільний фінансовий стан. Незважаючи на стабільне фінансове становище, підприємство може впровадити деякі зміни в напрямі оптимізації оподаткування. Оптимізація оподаткування – це організаційні заходи в рамках чинного законодавства. Ці заходи запроваджуються з метою збільшення грошових потоків компанії за рахунок мінімізації податкових платежів. Оптимізація оподаткування передбачає: мінімізацію податкових виплат та недопущення штрафних санкцій.

Нами запропоновано наступні шляхи з податкової оптимізації. По-перше, для прискорення розвитку підприємства та удосконалення системи бухгалтерського обліку та звітності, ми пропонуємо внести зміни до його організаційної структури. Однією з найбільш важливих умов забезпечення життєдіяльності підприємства в умовах ринку є якість системи менеджменту, яка значною мірою визначається раціональністю його організаційної структури управління. Організаційна структура управління як невід'ємна складова системи економіко-організаційних відношень суб'єктів господарювання, визначає умови розвитку їх різних підрозділів, відіграє провідну роль у досягненні визначених цілей і в значній мірі обумовлює порядок взаємодії цих ланок, можливості використання переваг від постійного оновлення всіх їх складових. Удосконалення організаційної структури це безперервний процес, що диктується як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, зокрема ринковими відносинами в народному господарстві, умовами і розширенням міжгалузевих зв'язків всередині країни і міждержавних господарських контактів, розвитком спеціалізації та кооперування виробництва, розвитком науки і техніки. Враховуючи те, що функції головного бухгалтера на досліджуваному підприємстві нині виконує директор, вважаємо за необхідне залучити додаткового працівника до виконання функцій головного бухгалтера. Це буде сприяти ефективному розподілу посадових обов'язків, забезпечить підвищення ефективності ведення бухгалтерського обліку, звітності та оподаткування, забезпечить більш ефективне та раціональне зберігання майна, використання матеріальних та фінансових ресурсів.

По-друге, аналіз організації бухгалтерського обліку та звітності на підприємстві показав, що операції з обліку здійснюються в ручному режимі. Враховуючи це, з метою підвищення ефективності ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, пропонуємо використовувати спеціальні комп'ютерні сервіси та програми. Дослідження ринку подібних сервісів та програм показали наявність доволі широкого їх спектру.

По-третє, враховуючи те, що з 2018 р. загальний дохід підприємства перевищив позначку в 1 млн грн., то підприємство стало платником податку на додану вартість. Це опосередковано збільшило податкове навантаження на підприємство але, найголовніше, ускладнило адміністрування податків, а саме податку на додану вартість. Тому пропонуємо засновнику створити пов'язаний із підприємством новий суб'єкт господарської діяльності, який буде спеціалізуватися на окремих видах економічної діяльності.

По-четверте, з метою підвищення ефективності діяльності підприємства, пропонуємо запровадити систематичну перевірку бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності підприємства – зовнішній аудит.

Таким чином, оптимізація оподаткування та залучення зовнішнього аудиту дозволить значно підвищити ефективність функціонування досліджуємого малого підприємства.

Джерела

1. Податкове планування, чи як платити менше без порушення закону [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://slinko.com.ua/uk/podatkovoplanuvannya-chi-yak-platiti-menshe-bez-porushennya-zakonu>
2. Продіус І. П. Удосконалення організаційної структури управління промислового підприємства / І. П. Продіус, М. П. Пріступа // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 3-4 (4-5). – С. 17 – 22.
3. Смачило І. І. Принципи формування та структура механізму управління сталим розвитком підприємства / І. І. Смачило // Економіка розвитку. – 2013. – № 3 (67). – С. 79 – 82.
4. Супруненко С. А. Податкове планування на підприємствах малого бізнесу / С. А. Супруненко // Актуальні проблеми економіки. – К.: №4(94). – 2009. – С. 135-144.

Волкова Ольга Викторовна
Белорусско-Российский университет
Фаталиева Елизавета Васильевна
Белорусско-Российский университет

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО МЕХАНИЗМА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Выделены значение и состав организационных аспектов формирования эффективного механизма деятельности государственного предприятия. Представлены стратегическая цель и задачи, определены основные направления и элементы формирования эффективного механизма деятельности государственного предприятия на примере ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект». Ключевые слова: эффективный механизм деятельности государственного предприятия, организационные аспекты формирования эффективного механизма, направления и элементы формирования эффективного механизма.

Актуальность. Эффективный механизм деятельности государственного предприятия является важнейшим направлением его перспективного развития. Разработка и внедрение данного механизма основана на изучении стратегических целей и задач, стоящих перед государственным предприятием, а также методов и инструментов, связанных с их реализацией. В совокупности они представляют собой организационные аспекты формирования эффективного механизма функционирования предприятия.

Обзор источников. Теоретическим исследованиям в области финансового механизма функционирования государственного предприятия посвящены научные и учебно-методические работы известных отечественных ученых: Е. Н. Валиевой, К. В. Екимовой, Л. Я. Гервица, Т. М. Ковалевой, М. В. Мельник, Г. Б. Поляка, Е. В. Пономаренко, Е. Д. Просветкина, Т. Ф. Романовой, В. И. Самборского, Н. Г. Сапожниковой, В. И. Шлейникова и др. На основании их разработок определены основные организационные аспекты формирования эффективного механизма деятельности государственного предприятия.

Основной материал. В современных условиях хозяйствования эффективный механизм функционирования государственного предприятия является результатом осуществления процессов формирования, регулирования и контроля всех направлений и сфер его деятельности для достижения определенных целей и задач. Устойчивость развития государственного предприятия зависит от уровня результативности его деятельности, для чего важно изучать все организационные аспекты эффективного механизма функционирования. К данным аспектам относятся: стратегическая цель и задачи деятельности; основные направления и элементы механизма эффективного функционирования; результаты реализации данного механизма [1, с. 57].

Эффективный механизм деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» представляет собой совокупность форм и методов, с помощью которых обеспечивается необходимый объем финансовых ресурсов и необходимый размер финансовых результатов, а также достигается высокий уровень стабильности и обеспечивается высокорентабельная работа. Данный механизм носит целевой характер, т. е. предусматривается определение и достижение стратегической цели, которая является средством повышения эффективности деятельности в долгосрочной перспективе и базой для применения управленческих решений по всем направлениям развития предприятия. Основной стратегической целью формирования эффективного механизма деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» является достижение желаемых параметров в долгосрочной перспективе, позволяющих направить данную деятельность на наибольшую результативность с наименьшими расходами.

К стратегическим задачам формирования эффективного механизма деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» относятся следующие: формирование необходимого объема финансовых ресурсов и их эффективное использование; сбалансированность движения материальных и денежных потоков; достижение финансовой устойчивости, платежеспособности и ликвидности; максимизация уровня прибыли и др.

Важнейшими направлениями формирования эффективного механизма деятельности ГУКДПИП «Институт «Могилевсельстройпроект» являются:

1) Финансовое планирование – оно осуществляется на основе анализа информации о финансах организации, получаемой из бухгалтерской, статистической и управленческой отчетности. Данное направление включает: разработку финансовых планов со всеми необходимыми расчетами; выявление источников финансирования хозяйственной деятельности; разработку плана капитальных вложений с

необходимыми расчетами; участие в разработке бизнес-плана; составление кассовых планов.

2) Организация оперативной работы, на уровне которой выполняются следующие основные задачи: обеспечение в установленные сроки платежей в бюджет, банкам, работникам, поставщикам и т.д.; обеспечение финансирования затрат плана; оформление кредитов в соответствии с договорами; ведение ежедневного оперативного учета показателей финансового плана; составление справок о ходе выполнения плана и финансовом состоянии организации.

3) Организация контрольно-аналитической работы – предполагает проверку правильности составления смет, расчет окупаемости капитальных вложений, анализ всех видов отчетности, контроль за соблюдением финансовой и платежной дисциплины.

Основные элементы, позволяющие сформировать эффективный механизм деятельности ГУКДПП «Институт «Могилевсельстройпроект», включают:

1) Методы, к которым относятся следующие: планирование (смета доходов и расходов); финансирование (самофинансирование и бюджетное финансирование); налогообложение (общая система налогообложения); система расчетов (безналичная форма расчетов);

2) Инструменты, к которым относятся следующие: прибыль; доход; налоги; инвестиции; кредит.

3) Правовое обеспечение, в том числе: Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 г. № 218-3 (с изменениями и дополнениями от 5 января 2021 г. № 95-3); Налоговый кодекс Республики Беларусь 29 декабря 2009 г. № 71-3 (с изменениями и дополнениями от 29 декабря 2020 г. № 72-3); Постановление Министерства архитектуры и строительства Республики Беларусь «Об установлении размера одного человеко-часа рабочих-строителей четвертого разряда в денежном выражении» от 7 февраля 2019 г. № 9; Постановление Министерства архитектуры и строительства Республики Беларусь «Об утверждении Методических рекомендаций по расчету удельного веса отгруженной инновационной продукции организациями строительной отрасли, основным видом деятельности которых является производство промышленной продукции» от 27 мая 2011 г. № 31 и др.

4) Нормативное обеспечение, включая: устав предприятия; коллективный договор; положение об оплате труда работников предприятия; учетную политику предприятия на соответствующий год и др.

5) Информационное обеспечение, в том числе: информационно-правовая система «Консультант Плюс», «1С Предприятие» и др.

Результаты реализации эффективного механизма функционирования предприятия включают оценку финансовых ресурсов, источников их формирования, а также конечных финансовых результатов деятельности.

Формирование эффективного механизма деятельности государственного предприятия отражает объективные требования, предъявляемые со стороны внешней и внутренней среды его функционирования, отраженные в стратегической финансовой позиции. Данный механизм служит исходным базисом долгосрочной деятельности государственного предприятия, а также лежат в основе принятия наиболее важных стратегических решений.

Источники

1. Шохина Е. И. Финансовый менеджмент: учеб. пособие / Е. И. Шохина. – М.: ИД ФБК – ПРЕСС, 2015. – 408 с.

Гончаренко Тетяна Ігорівна

Луганський національний аграрний університет

ВИДИ ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ У ВИРОБНИЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У матеріалах розглянуто поняття «торговельна марка» та види торгівельних марок. Досліджено особливості застосування торговельних знаків у виробничій діяльності підприємства. Ключові слова: торговельна марка, підприємство, торгівельні знаки.

Торговельна марка – позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. За формою свого вираження товарні знаки можуть бути словесними, образотворчими, об'ємними, комбінованими тощо.

Для багатьох товарів і послуг знак впливає на їх естетичний вигляд. Перед поданням заявки для упевненості в правомірності дій і позитивному рішенні експертизи про видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг рекомендується зробити попередній пошук. Трапляються випадки, коли виробник не здогадується про наявність вже зареєстрованих схожих знаків для товарів та послуг, які використовує саме

він. Такі знаки не реєструють, а власник вже зареєстрованого знаку може вимагати відшкодування збитків та витрат.

Словесними товарними знаками, які за загальним визнанням фахівців є найбільш ефективними, є оригінальні слова, словосполучення і фрази. Популярність словесних товарних знаків визначається тим, що вони добре запам'ятовуються, зручні для реклами і легко помітні. Нерідко вони несуть в собі особливу смисловий зміст, яке в поєднанні з вдалим звучанням слова або короткої фрази здатне викликати у споживача сприятливі для виробника товару (послуг) асоціації. Словесні товарні знаки надзвичайно різноманітні. На більш ранніх етапах становлення торгових марок як словесних товарних знаків найчастіше обиралися імена відомих людей, героїв художніх творів або міфологічних персонажів (Наполеон, Гамлет, Прометей), назви тварин, птахів, рослин, дорогоцінних каменів (Лев, Сокіл, Клен, Алмаз), найменування природних явищ, небесних тіл, географічних об'єктів (Світанок, Комета, Еверест). Широке поширення отримали також словесні товарні знаки, взяті як похідні з давніх мов (Лактос, Санорин). В даний час у зв'язку з тим, що зазначені вище і подібні до них найменування виявилися практично вичерпаними, все частіше зустрічаються товарні знаки, що представляють собою штучно утворені слова. Штучно створені слова (неологізми) широко використовуються для позначення нових речовин, препаратів, приладів і матеріалів. Як правило, вони підкреслюють новизну і оригінальність товару і мають більшу охоронну здатність. Нерідко словесні товарні знаки так чи інакше пов'язуються з фірмовим найменуванням підприємства, зокрема відтворюють його істотні елементи. Іноді, в якості словесних товарних знаків, реєструються словосполучення і навіть короткі фрази. При реєстрації словесних товарних знаків охороняється не тільки саме слово або словосполучення, але і їх шрифтове рішення.

Образотворчі (зображувальні) товарні знаки – це позначення у вигляді різноманітних значків, малюнків, орнаментів, символів, зображень тварин, птахів, всіляких предметів. Образотворчі товарні знаки розробляються на основі використання зображень відомих пам'яток історії і культури, архітектурних споруд, географічних об'єктів, народних орнаментів, зовнішнього вигляду самого підприємства або виробленого ним товару. Ще більш поширені абстрактні зображення і всілякі символи. Успіх образотворчих товарних знаків у великій мірі визначається їх простотою, яскравістю, ефективністю з точки зору реклами, можливістю використання зображення на всіляких матеріалах, смисловим навантаженням. Візуально складні і перевантажені деталями товарні знаки показують свою малу ефективність.

Об'ємні товарні знаки являють собою зображення товарного знака в трьох вимірах – його, довжині, висоті і ширині. Предметом об'ємного товарного знака може бути або оригінальна форма виробу, або його упаковка. Однак об'ємний товарний знак не може просто повторювати зовнішній вигляд відомого предмета. Він повинен характеризуватися новим і оригінальним зовнішнім виглядом. Крім того, форма виробу не повинна визначатися виключно його функціональним призначенням. Вона повинна бути оригінальною і здатною виділяти виріб конкретного виробника з ряду однорідних товарів. Найбільш часто зустрічається вид об'ємних товарних знаків – оригінальна упаковка товару. В ідеалі об'ємний товарний знак повинен відповідати характеру маркується товару, стилю підприємства, смаків споживача і ряду інших чинників.

Комбіновані товарні знаки поєднують в собі елементи названих вище знаків. Найчастіше такі знаки являють собою поєднання малюнка і слова, малюнка і літер, малюнка і цифр, слів і цифр. Нерідко зазначені поєднання несуть в собі смислове навантаження, а використовувані елементи взаємно доповнюють і пояснюють один одного. Дуже бажано, щоб словесна і образотворча частини утворювали єдине ціле, будучи пов'язаними як композиційно, так і сюжетно. Одним з найпоширеніших видів комбінованих товарних знаків є різноманітні етикетки, в яких, як правило, поєднуються словесні і образотворчі елементи в певному колірному виконанні. При наявності раніше зареєстрованих схожих позначень, зображувальні елементи нададуть комбінованому знаку оригінальності і дозволять відрізнити від раніше зареєстрованих або поданих на реєстрацію схожих позначень.

Крім наведених видів товарних знаків законодавство допускає до реєстрації та інші позначення товарів і послуг, зокрема звукові, світлові, тактильні, рухомі та інші товарні знаки.

Поряд з підрозділом товарних знаків за формою їх вираження вони поділяються і з інших підстав. Так в залежності від числа суб'єктів, які мають право на користування товарним знаком, слід розрізняти індивідуальні та колективні товарні знаки. Індивідуальний товарний знак – це позначення, зареєстроване на ім'я окремої юридичної або фізичної особи. Колективним товарним знаком є товарний знак союзу чи іншого добровільного об'єднання, призначений для позначення випущених чи реалізованих ними товарів, має єдині якісні або інші загальні характеристики. Колективний товарний знак повинен відповідати всім

вимогам, що пред'являються до індивідуальних товарних знаків. Колективна торговельна марка представляє собою позначення, за яким товари і послуги учасників об'єднання осіб, під яким розуміють будь-яку сукупність осіб незалежно від її організаційно-правової форми та складу та існування якого не суперечить законодавству держави, в якій воно створено, відрізняються від товарів і послуг інших осіб.

Реєстрація торговельної марки доволі тривалий та складний процес, але перевагами її реєстрації є виникнення виключного права використання, збільшення конкурентоспроможності підприємства та продукції, яку воно виробляє, підвищення ефективності рекламних заходів, правова охорона торгової марки, підвищення іміджу виробника.

Джерела

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
2. Види торговельних марок: як визначитись при реєстрації ТМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://torgmarka.ua/ua/new/vydy-torgovelynyh-marok-iak-vyznachytys-pry-reestratsii-TM.html>
3. Торгові марки: Визначення, види, переваги та способи реєстрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://4b.ua/uk/blog-uk/tm-guide-advantages-and-registration-methods/>
4. Чармэссон Г. Торговая марка: как создать имя, которое принесёт миллионы / Г. Чармэссон. – СПб.: Издательство «Питер», 1999. – 224 с.
5. Які бувають торговельні марки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://patentbot.online/blog/ua/yaki-buvayut-torgovelni-marki>

Наукове видання

КРЕАТИВНИЙ ПРОСТІР

Науковий журнал

Електронне видання

№ 5

Видання українською, російською та білоруською мовами

Відповідальний секретар – Гончаренко Т. І.

Видавець СГ НТМ «Новий курс»
Вул. Манізера, 3, м. Харків, 61002, Україна
Тел. 097-044-03-09, E-mail: nr1989@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №6392 від 07.09.2018